

A photograph of five young children playing on a light-colored wooden floor. They are surrounded by a large pile of white, torn paper strips. One child in a green sweater is standing and looking up at a piece of paper hanging in the air. Another child in a grey shirt is sitting and looking down at the paper. A third child in a blue and green hoodie is sitting and looking towards the camera. Two other children are lying on the floor, partially covered by the paper. The background consists of large, brown paper bags or boxes, some of which are also being torn. The overall scene is one of active, creative play.

KAS TAI YRA VAIKŲ INICIATYVAS ATLIEPIANTIS, TIKSLINGAS IR SĄVEIKA GRINDŽIAMAS VEIKLŲ PLANAVIMAS?

14 knygelė

**Bendrai finansuoja
Europos Sąjunga**

**Nacionalinė
švietimo
agentūra**

Rekomendacijos „Patirkime vaikystę“ dėl ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo parengtos įgyvendinant Europos Sąjungos bendrai finansuojamą projektą „Ikimokyklinio ugdymo turinio kaita“ (Nr. 10-014-P-0001). Projektą įgyvendino Nacionalinė švietimo agentūra.

Ikimokyklinio ugdymo rekomendacijas „Patirkime vaikystę“ parengė autorių grupė: Ona Monkevičienė (grupės vadovė), Milda Brėdikytė, Alvyra Galkienė, Laimutė Jankauskienė, Tatjana Jevsikova, Laura Kamandulytė-Merfeldienė, Sonata Latvėnaitė-Kričėnienė, Rita Makarskaitė-Petkevičienė, Edita Maščinskaitė, Emilija Sakadolskienė, Viktorija Sičiūnienė, Stasė Ustilaitė, Birutė Vitytė.

Kalbos redaktorė Nijolė Šorienė

Fotografės: Laura Deliusinė ir Loreta Kondratė

Dizainerė Silva Jankauskaitė

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

ISBN

Ona Monkevičienė, Sonata Latvėnaitė-Kričėnienė,
Birutė Vitytė, Laimutė Jankauskienė,
Viktorija Sičiūnienė, Alvyra Galkienė

KAS TAI YRA VAIKŲ INICIATYVAS ATLIEPIANTIS, TIKSLINGAS IR SĄVEIKA GRINDŽIAMAS VEIKLŲ PLANAVIMAS?

TURINYS

1. Kas svarbu planuojant ugdomąsias vaikų veiklas? / **6**
2. Vaikų iniciatyvas atliepiančių veiklų planavimas / **10**
3. Tikslingas veiklų planavimas / **18**
4. Veiklų, grindžiamų vaiko ir mokytojo sąveika, planavimas / **33**
5. Su kuo ir kaip tartis dėl veiklų planavimo? / **43**
6. Kas padeda pasiekti, kad veiklų planavimas būtų kryptingas ir nuoseklus? / **44**

Priedai

1 priedas. Vaikų iniciatyvas atliepiančių veiklų plano forma / **45**

2 priedas. Tikslingo veiklų planavimo forma / **46**

3 priedas. Veiklų, grindžiamų vaiko ir mokytojo sąveika, plano forma / **47**

4 priedas. Vaikų iniciatyvas atliepiančių veiklų plano įgyvendinimo aprašas / **48**

5 priedas. Tikslingo veiklų plano įgyvendinimo aprašas / **59**

6 priedas. Veiklų, grindžiamų vaiko ir mokytojo sąveika, plano įgyvendinimo aprašas / **66**

1.

KAS SVARBU PLANUOJANT UGDOMĄSIAS VAIKŲ VEIKLAS?

Vaikams skirtų ugdomųjų veiklų (toliau – veiklų) planavimas padeda apmąstyti, kaip organizuosime vaikų ugdymą(si), kad jis skatintų vaikų iniciatyvas, būtų įtraukiantis, prieinamas vaikams ir kokybiškas.

Reikminis tyrimas „Ikimokyklinio ugdymo turinio analizė ir tobulinimo perspektyvos“ (Brandišauskienė ir kt., 2024) atskleidė, kad planuojant veiklas vis dar vyrauja mokytojo iniciatyvos, siekis „išeiti temą“, o ne atliepti vaikų interesus ir poreikius. Be to, dažniausiai siekiama, kad vaikai įgytų žinias, o ne patirtį ar išplėtotų gebėjimus. Planuose labai ryškūs aiškinamieji ir rodomieji, o ne žaidybiniai, kūrybiniai, tyrinėjimo, problemų sprendimo metodai. Mokytojo refleksijos nukreiptos į aptarimą, kokias žinias įgijo vaikai, o ne į įžvalgas, kaip mokytojo pasiūlytos veiklos ir sąveikos su vaikais paveikė jų pasiekimų plėtotę. Mokytojai patiria sunkumų atliepdami individualius vaikų poreikius. Visa tai trukdo kokybiškam vaikų ugdymuisi.

Mokykla, vykdanči ikimokyklinio ugdymo programą (toliau – mokykla), atnaujindama ikimokyklinio ugdymo turinį ir tobulindama vaikų ugdymo(si) organizavimą, remiasi *Ikimokyklinio ugdymo programos gairėmis* (toliau – *Gairės*), kuriose yra pateikti svarbiausi akcentai ir rekomendacijos, aktualūs ugdymo(si) planavimui ir organizavimui.

Gairėse išryškinamas požiūris į vaiką, kaip aktyviai besimokantį sąveikose su mokytojais, turintį savo sumanymų, ieškančią naujų iššūkių (*Gairės*, 12–12.6). Taigi, svarbu, kad veiklų planavimas sukurtų prielaidas tiek vaikų iniciatyvoms rasti, tiek ir mokytojų iniciatyvoms reikštis ir užtikrintų jų dermę.

Remiantis *Gairėmis*, veiklų planavimas svarbus, siekiant užtikrinti **visuminį vaikų ugdymą(si)**. Planuojant veiklas vienodas dėmesys skiriamas 7 auginamoms vaiko galioms (*Gairės*, 17.1) ir 18 pasiekimų sričių (*Gairių* priedas „Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymosi pasiekimų aprašas“ (toliau – *Pasiekimų aprašas*). Veiklos planavimas yra neatsiejama **vaikų pasiekimų ir pažangos stebėsenos ciklo** dalis.

 Plačiau: 3 knygelė. Kaip plėtoti vaikų pasiekimų ir pažangos stebėseną mokykloje?

Pažinti vaikus ir atsižvelgti į jų poreikius, pasiekimus, mokymosi būdus padeda vaikų stebėjimas, kurio pagrindu planuojamas ir įgyvendinamas lankstus ugdymo(si) procesas, apmąstoma, kas ir kaip augina vaikų pasiekimus (*Gairės*, 42.1–42.1.3).

Remiantis *Gairėmis*, daugiausia dėmesio planuojant veiklas skiriama vaikų **žaidimui ir patirtinėms veikloms** (*Gairės*, 20.3). Lig šiol tik dalis planuojamų veiklų buvo patirtinės. Į veiklų planus dažnai nebuvo įtraukiami vaikų žaidimai. *Gairės* kviečia permąstyti, kaip planuosime vaikų veiklas, kad pagrindinį dėmesį skirtume vaikų žaidimui ir patirtinėms veikloms.

Planuojant veiklas svarbu remtis universalaus dizaino mokymuisi (toliau – UDM) prieiga, kuri sukuria palankiausias galimybes kiekvieno vaiko galių ir pasiekimų ūgčiai. Planuojamas **ben-dras ugdymo(si) procesas, kuris yra prieinamas kiekvienam įvairių poreikių ir interesų turinčiam vaikui** (*Gairės*, 20.2–20.2.3):

- siekiama, kad veiklos ir ugdymo(si) kontekstai užtikrintų vaikų įsitraukimą, juos sudomintų, sužadintų pozityvias emocijas, pvz.: veiklos plane numatoma įkvepianti provokacija ar iššūkis, įtraukiantis kontekstas;
- numatomos veiklos, kurios plėtotų gilėjantį supratimą, gaunant ir tyrinėjant informaciją įvairiais būdais, pvz.: siūlomos skirtingos atvirosios idėjos vaikų veiklai, skatinančios stebėti, klausytis ar tyrinėti veikiant;
- sudaromos sąlygos įgytos patirties raiškai, pvz.: kuriami kontekstai pačių vaikų iniciatyvoms ir idėjoms rasti, skatinamos vaikų refleksijos.

Ugdant vaikus svarbu laiku jiems pasiūlyti pastolius, padedančius pasiekti sėkmę.

Pastoliai ugdyme – tai priemonių, nukreipiančių klausimų, ugdymo būdų ir kitos laikinos paramos pasiūlymas vaikams, sudarant sąlygas savarankiškai pasiekti numatytą ugdymosi rezultatą.

 Plačiau: 4 knygelė. Kaip organizuoti įtraukųjį ugdymą universalaus dizaino mokymuisi prieigoje?

Gairėse siūloma nauja aplinkos modeliavimo kryptis – **vaikų ugdymo(si) kontekstų kūrimas** (*Gairės*, 24–32.8). Planuojant svarbu numatyti ne tik veiklas, bet ir ugdymo(si) kontekstus. Vaikams aktualių ugdymo(si) kontekstų kūrimas sudaro sąlygas vaikų iniciatyvoms ir idėjoms rasti, mokytojai gali stebėti ir atliepti vaikų poreikius ir interesus, teikti siūlymus tolesniems vaikų tyrinėjimams ir pan.

Tariantis dėl veiklų planavimo akcentų, formos ir procedūrų, mokyklos bendruomenei svarbu apmąstyti, kaip bus:

- atsižvelgiama į vaikų jau įgytus pasiekimus ir užtikrinamas jų plėtotės tęstinumas;
- užtikrinamas visuminis vaikų ugdymasis;
- sukuriamos sąlygos vaikų iniciatyvoms, poreikiams, interesams, idėjoms skleisti;
- užtikrinama vaikų iniciatyvų ir mokytojų iniciatyvų dermė;
- sukuriamos galimybės patirtiniam vaikų ugdymuisi ir ugdymuisi žaidžiant;
- vaikų ugdymuisi modeliujamos atvirosios veiklos, mokytojo tik inicijuojamos, o plėtojamos pačių vaikų;
- užtikrinamas vaikų įsitraukimas ir veiklų prieinamumas kiekvienam įvairių poreikių ir interesų turinčiam vaikui;
- įgyvendinamas atvirasis veiklų planavimas - kai planas parengiamas ne iš karto, o pildomas palaipsniui, vaikams jau įsitraukus į pirmąsias numatytas veiklas;
- reflektuojamas įgyvendintų veiklų, ugdymo(si) kontekstų ir vaikų mokymosi būdų bei įgytų pasiekimų ryšys.

Šioje knygelėje pateikiame tris rekomenduojamas veiklų planavimo formas.

- **Vaikų iniciatyvas atliepiančių veiklų planavimas.** Jis skirtas vaikų žaidimuose ir patirtinėse veiklose kilusioms idėjoms plėtoti, kuriant ugdymo(si) kontekstus ir provokacijas. Tai atvirasis planavimas, prasidedantis nuo vaikų iniciatyvos, kurių plėtotę modeliuodami kontekstus paremia mokytojai. Jį prasminga naudoti 2–6 metų vaikų grupėse.
- **Tikslingas veiklų planavimas.** Jis skirtas konkrečios pasiekimų srities ar sričių vaikų pasiekimų plėtotei, tikslingai planuojant šiuos pasiekimus auginantį ugdymo(si) kontekstą ir veiklas. Tai atvirasis planavimas, kuris užtikrina vaikų iniciatyvų ir mokytojo iniciatyvų dermę. Jį prasminga naudoti 3–6 metų vaikų grupėse.
- **Veiklų, grindžiamų vaiko ir mokytojo sąveika, planavimas.** Jis skirtas atliepti vaikų spontanišką veikimą inicijuojant bendras vaikų ir mokytojų veiklas. Tai atvirasis planavimas, palaikantis natūralų vaikų ugdymąsi per sąveiką su mokytoju. Jį prasminga naudoti vaikų iki 3 metų grupėse.

Mokykla gali naudotis siūlomomis veiklų planavimo formomis ir procedūromis, nes jose jau atsižvelgta į esmines *Gairių* idėjas. Rekomenduojamos planavimo formos ir procedūros padės siekti kokybiško vaikų ugdymo(si) proceso. Esant reikaliui, mokyklos bendruomenė gali keisti šias veiklų planavimo formas, priderinti jas prie mokyklos ugdymo praktikų.

Be to, **mokyklos bendruomenė gali susikurti savo veiklos planavimo formą ir procedūras**, patogias naudoti mokytojams ir kitiems ugdymo(si) proceso dalyviams.

2.

VAIKŲ INICIATYVAS ATLIEPIANČIŲ VEIKLŲ PLANAVIMAS (2–6 METŲ VAIKAMS)

Vaikų iniciatyvas atliepiančių veiklų planavimas – tai veiklų numatymas atsižvelgiant į pastebėtas vaikų iniciatyvas, idėjas ir spontaniškus tyrinėjimus, siekiant palaikyti vaikų aktyvumą ugdymo(si) procese, plėtoti jų galias ir pasiekimus.

Vaikų iniciatyvas atliepiančių veiklų planavimas tikslingas tuomet, kai:

- mokytojas pastebi vaikų atradimus, išgirsta idėjas, klausimus ar hipotezes, iš kurių gali plėtotis veikla;

- vaikų įsitraukimas ir smalsumas mokytojui rodo, kad veikla vaikams prasminga ir motyvuojanti, atskleidžianti jų interesus ir poreikius, ugdomoji situacija natūraliai kyla iš vaikų patirties, aplinkoje pastebėtų reiškinių ar kasdienės jų veiklos;
- vaiko spontaniškos mintys, sumanymai ir klausimai tęsiami ir plėtojami, remiantis ikimokyklinio ugdymo turinio sritimis ir pasiekimų žingsneliais, taip sudarant sąlygas kryptingai ugdyti vaiko galias;
- planuojama veikla palaiko pusiausvyrą tarp vaikų spontaniškų iniciatyvų ir mokytojo inicijuotų pasiūlymų, vyksta dialoginis veikimas, mokytojas drauge su vaikais kuria ugdymo(si) aplinkas ir kontekstus, kurie pratęsia, pagilina ir papildo vaikų sumanymus, atliepia kiekvieno vaiko galias.

Kas svarbu planuojant vaikų iniciatyvas atliepančią veiklą?

- **Vaiko iniciatyvumas.** Planavimas prasideda nuo vaikų spontaniškų idėjų, minčių, klausimų ar hipotezių pastebėjimo, jų išklausymo. Taip pat vaikams suteikiamos galimybės aktyviai dalyvauti plėtojant veiklą. Mokytojo vaidmuo yra palaikyti vaiko iniciatyvą, praturtinti ją priemonėmis, žaidimais ar kūrybiniais iššūkiais ir padėti, kartu leidžiant vaikui rinktis, tyrinėti ir eksperimentuoti.
- **Dialoginis veikimas.** Veikla grindžiama nuolatinio mokytojo ir vaiko sąveikos procesu, planuojama, kada sekti pasakui vaiką, o kada inicijuoti vaikų idėjas palaikančias veiklas. Tai leidžia kurti abipusį mokymosi, dalinimosi idėjomis procesą, plėtojant vaikų ir mokytojų patirtis.
- **Ugdymosi kontekstų, auginančių vaikų galias, modeliavimas.** Mokytojas kuria aplinkas, situacijas ir veiklas, kurios pratęsia, pagilina ir praturtina vaikų sumanymus, skatina kūrybiškumą, tyrinėjimą ir savarankiškumą. Sukuriamos sąlygos vaikams kryptingai ugdytis savo galias ir plėtoti pasiekimus.
- **Lankstus ir atviras planavimo procesas.** Planą pildome palaipsniui, stebėdami, kas vaikui tampa svarbu, įdomu ar džiugina, veiklas koreguojame pagal vaikų iniciatyvas, interesus ir patirtis. Tai padeda atliepti tiek mažiausių, tiek didesnių vaikų poreikius.

- **Bendruomenės įsitraukimas.** Kokybiškam vaikų iniciatyvas atliepančiam planavimui būtinas komandinis darbas: bendradarbiavimas su tėvais, kitų grupių, meno, sporto mokytojais ir švietimo pagalbos specialistais; derinami veikimo būdai, tariamasi dėl kuriamų ugdymo(si) kontekstų, palaikant vaikų iniciatyvas ir tyrinėjimus, užtikrinant nuoseklų jų ugdymąsi, dalinimąsi pastebėjimais.

Vaikų iniciatyvas atliepantis ugdomosios veiklos planas

gali tęstis labai įvairiai – nuo kelių dienų iki savaitės, kelių savaičių ar mėnesio, o gal net ištisus metus. Visa tai priklauso nuo vaikų įsitraukimo, susidomėjimo ir naujų idėjų atsiradimo. Kartais pratęsus vieną vaikų sumanymą, gimsta visai naujos veiklos kryptys. Mokytojų siūlomos veiklos dažniausiai inicijuoja procesą – jos įkvepia, nustebina, plečia vaikų patirtis, atliepia kiekvieno vaiko galimybes ir iniciatyvas, sudaro sąlygas vaikams patiems kurti planą, keisti ar papildyti.

Ką mokytojams svarbu pasižymėti planuojant vaikų iniciatyvas atliepančias veiklas? Toliau plačiau pakomentuosime *Vaikų iniciatyvas atliepančių veiklų plano formą* ir kaip joje pasižymėti naudingą mokytojui informaciją kiekvienoje jos skytyje. Taip pat pateiksime klausimus, kaip apmąstyti planavimo procesą iš UDM prieigos. Parengto plano pavyzdys pateiktas 1 lentelėje skyriaus pabaigoje.

VAIKŲ INICIATYVAS ATLIEPIANČIŲ VEIKLŲ PLANO FORMA

Ką planuojame?

Vaikų idėja

Ugdymo(si) kontekstas, provokacija

Vaikų iniciatyvos

Mokytojų iniciatyvos

Pastoliai: vaikas ir jam skirti pastoliai

Ką stebėti (vaikų pasiekimai)

Mokytojo veiklos ir vaikų mokymosi būdų bei pasiekimų ryšio refleksija

Ką apmąstome planuodami, kad užtikrintume UDM prieigą?

UDM principai:

1. *Įsitraukimas į ugdomąją veiklą.* Ar ugdymosi kontekstas ir mokytojo pasiūlymai atlieps vaikų idėjas, interesus, norą tyrinėti? Ar pagaus vaikų dėmesį ir palaikys įsitraukimą?
2. *Gilėjantis supratimas.* Ar vaikai galės pasirinkti skirtingo modalumo bei sudėtingumo priemones ir veiklą (matyti, liesti, judėti, girdėti)? Ar galės pasirinkti, kaip veiks: vienas ar keli? Kokius mokymosi būdus naudos?
3. *Igytos patirties raiška.* Ar kiekvienas vaikas galės jam patogiausiu, priimtinausiu būdu pademonstruoti tai, ką patyrė, sužinojo, suprato? Ar vaikai turės galimybę mokytis veikdami ir čia pat pritaikyti tai, ką išmoko?

Kokie barjerai (aplinkos, veiklos, sąveikų ar kt.) gali trukdyti konkrečioms vaikams įsitraukti ir veikti grupėje? Kokie pastoliai ar pagalba konkrečiam (-iems) vaikams padės eliminuoti barjerus?

Kokių pasiekimų sričių kurio žingsnio pasiekimų raišką stebėsime? Kokius pasiekimų požymius fiksuosime?

Kaip pavyko atliepti vaikų iniciatyvas ir palaikyti vaikų įsitraukimą? Kaip pavyko sukurti bebarjerius ugdymosi kontekstus ir vaikams siūlomas veiklas? Ar kiekvienas vaikas patyrė sėkmę? Kodėl? Ką pratęsti? Ką pakeisti?

Vaikų idėja. Šioje skiltyje pasižymime vaikų pasakytas mintis arba iškilusius klausimus, spontaniškas idėjas, netikėtus atradimus ar susidomėjimo objektus. Tai gali būti sakinyš, žaidimo epizodas ar vaiko pastebėjimas, kuris tampa atspirties tašku tolesnei veiklai vystyti. Taip pat svarbu pažymėti aplinkybes, kuriose kilo vaikų idėja: lauko tyrinėjimuose, meninėje veikloje, žaidžiant vaidmenų žaidimus, stebint gamtą, kalbant su draugu. Tai leidžia suprasti, kaip fizinė, socialinė, kultūrinė ar edukacinė aplinka padėjo iškilti vaikų sumanymui.

 Plačiau: plano pavyzdys, 1 lentelė, punktas „Vaikų idėja“

Ugdymo(si) kontekstas, provokacija. Mokytojai, aptarę vaiko idėjas ir atsižvelgdami į kontekstą, modeliuoja tolesnius ugdymo(si) kontekstus, ruošdami estetišką aplinką, kurioje atsiranda papildomų priemonių, įtraukiančių vaikus toliau atrasti ir žaisti. Sugalvojame provokacijas, įkvepiančius iššūkius.

 Plačiau: plano pavyzdys, 1 lentelė, punktas „Ugdymo(si) kontekstas, provokacija“

Modeliuodami ugdymo(si) kontekstus, mokytojai vadovaujasi *Gairių* 20 punktu, pagal kurį ugdymas(is) remiasi visuminiu ugdymu, universaliu dizainu mokymuisi, vaiko žaidimu ir kita patirtine veikla; taip pat *Gairių* 33 punktu, kuriame nurodoma, kad mokyklos programa turi apimti vaiko raidą skatinančias sritis: „Mūsų sveikata ir gerovė“, „Aš ir bendruomenė“, „Aš kalbų pasaulyje“, „Tyrinėjū ir pažįstu aplinką“, „Kuriu ir išreiškiu“. Taip mokytojų modeliuojami ugdymo(si) kontekstai ne tik įkvepia vaikus, bet ir leidžia jiems aktyviai dalyvauti, tyrinėti, eksperimentuoti ir toliau plėtoti savo idėjas įvairiose ugdymo srityse.

Vaikų iniciatyvos – tai vaikų idėjos, kai jie veikia ugdymo(si) kontekste. Trumpai pasižymime, kokiais būdais vaikai patys tęsia idėją: kokius žaidimus kuria, kaip pasitelkia priemones tyrinėjimui, atradimui ir žaidimui, kaip vieni kitus įtraukia, kokiais klausimais domisi, ką nori sužinoti ar išbandyti.

 Plačiau: plano pavyzdys, 1 lentelė, punktas „Vaikų iniciatyvos“

Mokytojų iniciatyvos. Procese fiksuojame, kokiais būdais palaikome ir išplečiame vaikų idėjas: kokias priemones pasiūlome, kokius klausimus užduodame, kaip padedame vaikams plėtoti jų iniciatyvas.

 Plačiau: plano pavyzdys, 1 lentelė, punktas „Mokytojų iniciatyvos“

Pastoliai. Išgirdę vaikų idėjas, suplanavę edukacines aplinkas, sumodeliavę pakvietimus, provokacijas, ugdymo(si) kontekstus, dar kartą apmąstome, ar nė vienas vaikas nepatirs barjerų įsitraukti. Keliam šiuos UDM prieiga grindžiamus klausimus: Kokie barjerai gali trukdyti konkretiems vaikams įsitraukti ir veikti grupėje? Kokie pastoliai ar pagalba konkretiems vaikams padės įveikti barjerus? Numatome mokytojo pastoliavimo vaikui būdą.

 Plačiau: plano pavyzdys, 1 lentelė, punktas „Pastoliai“

Čia užfiksuojame, ką vaikas veikia, kaip žaidžia, ar supranta taisykles, kaip bando jų laikytis. Kaip ši erdvė jį įkvepia žaisti, bendrauti ir bendradarbiauti.

Ką stebėti (vaikų pasiekimai). Taikome spontanišką ir tikslingą stebėjimą. Spontaniškas stebėjimas vyksta čia ir dabar, natūraliai veiklos metu, kai vaikas žaidžia, tyrinėja ar kuria. Mokytojas greitai reaguoja į tai, kas vyksta, ir užsirašo pastebėjimus įvairiais būdais – glaustais užrašais, klausimais ar trumpa žinute. Pažymime ne tik spontaniškai kylančius vaikų posakius, situacijas, sprendimus žaidimuose, bet ir kokie vaikų pasiekimai, kokie įgūdžiai formuojasi, kokios galios išryškėja. Galimi klausimai stebėjimui:

- kaip vaikas sprendžia kilusias problemas ar iššūkius;
- kokius sprendimus ar idėjas siūlo veiklos metu;
- kaip vaikas bendradarbiauja su kitais vaikais;
- ar vaikas rodo smalsumą, tyrinėja ar eksperimentuoja;
- kaip vaikas išreiškia savo emocijas veiklos metu?

Iš anksto numatome, ką tikslingai stebėsime, pasižymime pasiekimų žingsnius – kokius gebėjimus vaikai plėtoja, kokiam pasiekimų žingsnyje yra, ką naujo atrado, kaip keičiasi jų gebėjimai bendradarbiaujant, tyrinėjant, kuriant, reflektuojant. Tai padeda tikslingai planuoti tolesnę veiklą.

Spontaniškas ir tikslingas stebėjimas vyksta veiklos metu, kai vaikas įsitraukia, žaidžia ar kuria.

Mokytojo veiklos ir vaikų mokymosi būdų bei pasiekimų ryšio refleksija. Šioje dalyje mokytojas reflektuoja savo ir vaikų veiklą, ir vaikų ugdymosi procesus, siekdamas suprasti, kaip gimęs iš vaikų idėjų ugdymo(si) kontekstas ir mokytojo pasiūlytos idėjos padėjo vaikams įsitraukti į procesą, kokius mokymosi būdus rinkosi vaikai. Apmąstome, ar vaikų iniciatyvos – kaip jie žaidžia, veikia, plėtoja idėjas – buvo palaikytos. Fiksuojame, kokiais būdais vaikai tęsė idėjas, kokius žaidimus kūrė, kaip pasitelkė priemones tyrinėjimui ir atradimui, kaip įtraukė vieni kitus, kokiais klausimais domėjosi ir ką norėjo išbandyti. Taip pat apmąstome vaikų pasiekimus: kokius gebėjimus jie plėtojo, kokius pasiekimų žingsnius demonstravo, ką naujo atrado, kaip keitėsi jų gebėjimas bendradarbiauti, tyrinėti, kurti ar reflektuoti.

Refleksijoje fiksuojame ir mokytojo iniciatyvas – kaip mokytojo veiksmai padėjo vaikams.

- Kokius klausimus uždavėme, kad skatintume mąstymą, kūrybiškumą ir savarankiškumą?
- Kaip suteikėme pagalbą?
- Kaip taikėme pastoliavimą – palaikėme vaikų mokymąsi, leidome jiems savarankiškai spręsti, palaipsniui mažindami pagalbą, kad jie patys atrastų sprendimus?
- Ar nė vienas vaikas nepatyrė barjero, trukdančio dalyvauti veikloje?

- Ar vaikai įgijo planuotus pasiekimus per pasiūlytą plėtoti veiklą?
- Kokius gebėjimus ar įgūdžius pastebėjome veikloje?
- Ar pastebėjome vaikų iniciatyvas, idėjas ir įsitraukimą?
- Kaip palaikėme šias iniciatyvas, kad vaikai jaustųsi motyvuoti ir drąsiai tyrinėtų?
- Ką padarėme, kad visi vaikai patirtų sėkmę ir atradimo džiaugsmą?
- Ką reikėtų keisti ar papildyti ateities veiklose, atsižvelgiant į stebėjimus, vaikų reakcijas ir pasiekimus?

 Plačiau: plano pavyzdys, 1 lentelė, punktas „Mokytojo veiklos ir vaikų mokymosi būdų bei pasiekimų ryšio refleksija“

1 lentelė. Vaikų iniciatyvas atliepančių veiklų planavimo pavyzdys (parengtas planas)

Vaikų idėja

Grupė KLAUSTUKAI. Vaikų amžius – 3–4 m.

Pirmadienio ryte pakviečiau vaikus pasidalinti savaitgalio įspūdžiais. Labai nustebau, kad šiandien įspūdžiais pasidalinti norėjo vaikai, kurie anksčiau neišsipasakodavo. Ryto rato metu vaikai kalbėjosi apie savaitgalio keliones, išsakė įspūdžius. Aš uždaviau tik vieną klausimą. Vaikai noriai pasakojo, aš klausiausi ir fiksavau jų mintis.

– Valgiau čipsus Super Mario! Matėm futbolą! (Matas, 4 m. 2 mėn.).

– Buvau Zarasuose, valgiau baronkas ir šokinėjau ant batuto! Dar važiauvau į Laukagalius, kad galėčiau pažaisti krepšinį (Dominyka, 4 m. 10 mėn.).

– Aš buvau kaime, irgi buvo krepšinis, aš nepataikiau, bet tėtis moka pataikyti. Buvau muziejuje, mačiau ryklį. Buvau prie jūros! Kaime buvo baba ir diedukas. Buvo labai ilgos atostogos! Dar mačiau delfinų pasirodymą ir jie aptaškė, pamojavo su letena. Dar mačiau jūrų liūtus (Elija, 4 m. 2 mėn.).

– Buvo kraujas ant piršto, tada mama uždėjo šuniukų pleistrą. Tada važiauvau paspirtuku atsargiai! Išgriuvau iš medžio, tada bijau medžio... Važiauvau prie jūros – su banginiais (Domas, 3 m. 4 mėn.).

– Buvau kino teatre, žiūrėjau „Katytę Mokšę“ (Dominyka, 4 m. 10 mėn.).

– Pasidariau ant rankos tatuiruotę! (Rokas, 4 m. 11 mėn.).

– Mačiau balionus! Mėlynas buvo (Abigailė, 2 m. 10 mėn.).

Pastebėjau, kad šiandien vaikai pasakojo apie keliones automobiliu, sporto žaidimus (futbolą, krepšinį), matytus gyvūnus (ryklį, delfinus, jūrų liūtus).

Atviros idėjos atsirado natūraliame socialiniame kontekste Ryto rato erdvėje, kur vaikai dalinosi patirtimis, uždavė patys vieni kitiems klausimus, kai norėjo pasitikslinti.

Ugdymo(si) kontekstas / provokacija

Pasitarusi su kitomis mokytojomis apie tai, kad vaikai dažnai pasakoja apie savo keliones ir keliones įvairiomis transporto priemonėmis, drauge nusprendėme įtraukti ir tėvelius. Pakvietėme tėvelius atsiųsti nuotraukų iš vaikų vasaros įspūdžių ir trumpai papasakoti, kokiomis transporto priemonėmis jie keliavo. Drauge su tėveliais bandysime kurti ugdymo(si) kontekstą, kuriame vaikai galės toliau pasakoti, prisiminti ir dalintis patirtimis.

Grupės erdvėje paruošiam aplinką, kur vaikų akių lygyje pakabiname jų kelionių nuotraukas ir keletą nuotraukų su senovinėmis mašinomis.

Šalia lentynoje padedame mašinėles kaip provokaciją – priemones gatvių statybai (medžiagines, popierines juosteles, medines kaladėles).

Grupės knygų lentyną papildome knygomis apie transporto priemones ir apie keliones.

Vaikų iniciatyvos

Mokytojų iniciatyvos

Pastoliai: vaikas ir jam skirti pastoliai

Padėsime spręsti konfliktines situacijas, kai vaikai nepasidalins ar susipyks žaisdami su mašinėlėmis. Sukursime kelias papildomas edukacines erdves, atsižvelgdami į vaikų interesus, kad visi vaikai patirtų džiaugsmą.

Ką stebėti (vaikų pasiekimai)

Spontaniškai stebėsime:

Kaip vaikai reaguoja į tėvelių atsiųstas nuotraukas? Ar papasakoja įspūdžius? Kaip keičiasi pasakojimas dalinantis kelionės įspūdžiais be nuotraukos ir žiūrint į nuotraukas?

Kaip ir kas žaidžia erdvėje su transporto priemonėmis? Kokie nauji žaidimai gimsta, apie ką kalba? Kokios situacijos kyla žaidimo metu? Kaip pasiskirsto vaidmenimis? Ar pastebi knygą apie transporto priemones? Kas susidomi? Kas juos domina knygoje?

Tikslingai stebėsime:

16. Aplinkos pažinimas. 3 žingsnis. Atpažįsta ir reaguoja į netolimoje praeityje vykusius šeimos ar grupės įvykius, užfiksuotus nuotraukose, įrašuose ir kt.

4 žingsnis. Parodo, kad supranta, kurie kultūriniai vaizdai, garsai, judesiai, skoniai, kvapai ar pasakojimai yra iš kitos nei jo paties kultūra. Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus ir vietas, pastebi jų pasikeitimus. Pasako miesto (kaimo), kuriame gyvena, pavadinimą.

20. Kalbinė raiška. 4 žingsnis. 3–5 žodžių vientisiniais sakiniais kalba pats sau ir kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, kreipiasi, tariasi, laikydamasis elementarių kalbinio bendravimo normų; kalba ir papasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė <...>.

Mokytojo veiklos ir vaikų mokymosi būdų bei pasiekimų ryšio refleksija

3. TIKSLINGAS VEIKLŲ PLANAVIMAS (3–6 METŲ VAIKAMS)

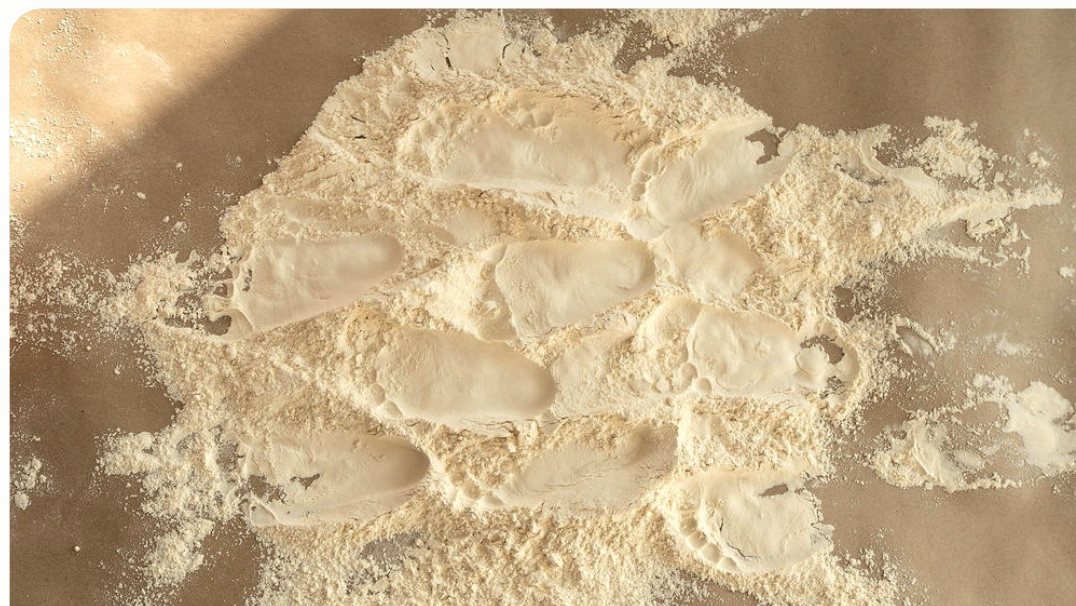
Tikslingas veiklų planavimas – tai ugdymo(si) kontekstų ir veiklų numatymas siekiant kryptingai plėtoti konkrečius vaikų pasiekimus.

Tikslingas veiklų planavimas prasmingas tuomet, kai:

- pasiekimų stebėjimo duomenys rodo, kad vaikų grupės pasiekimai vienoje ar keliuose pasiekimų srityse yra žemesni nei kitose;
- ilgesnį laiką nestebime ryškesnės vaikų grupės pasiekimų ūgties vienoje ar keliuose pasiekimų srityse;
- planuodami veiklas kurį laiką skyrėme mažiau dėmesio vienai ar kitai vaikų pasiekimų sričiai.

Šiais atvejais mokytojas numato skirti dėmesį tos pasiekimų srities ar pasiekimų sričių, kuriose vaikų pasiekimai žemesni, gebėjimams ugdyti. Jis tikslingai suplanuoja ugdymo(si) kontekstą ir veiklas, kurios padės auginti numatytos pasiekimų srities ar sričių vaikų gebėjimus.

Kas svarbu tikslingai planuojant vaikų veiklas?

- **Į vaikų pasiekimų plėtotę orientuotas ugdymo(si) kryptingumas.** Veiklų planavimas pradedamas apmąstant, ko bus siekiama. Pasirenkamos pasiekimų sritys, kuriose vaikų grupės pasiekimai yra žemesni, ir jų plėtojimąsi reikia paskatinti. Apgalvojama, koks ugdymo(si) kontekstas gali paskatinti numatytų pasiekimų plėtotę. Tikslingai parenkamos veiklos, į kurias įsitraukę vaikai gali sėkmingai ugdytis numatytus gebėjimus. Numatomas tikslingas suplanuotų pasiekimų stebėjimas, norint sau atsakyti į klausimą, ar veiklos padėjo vaikams įgyti numatytą pasiekimų žingsnį.
- **Mokytojo ir vaikų iniciatyvų dermė.** Tikslingai planuodami ugdymo(si) kontekstus ir veiklas siekiame, kad būtų palaiškoma vaikų ir mokytojų iniciatyvų pusiausvyra. Siekiame, kad planuojamas ugdymo(si) kontekstas būtų atviras vaikų pasirinkimams, iniciatyvoms ir idėjoms rasti. Tikslingai siūlome tik atvirojo pobūdžio veiklas, t. y. numatome, kaip jas inicijuosime, kad įkvėptume vaikus imtis jas įgyvendinti, ir atsitrauksime, kad vaikai galėtų savaip jas plėtoti. Numatome, kaip palaikysime vaikų iniciatyvas. Vaikams aktyviai įsitraukus į veiklas, tarpininkausime, kai jiems reikės papildomos informacijos, paaiškinimo, pastoliavimo, paramos, pagalbos, įkvėpimo, grįžamojo ryšio, reflektavimo ir pan.
- **Tikslingas veiklų planavimas yra atviras.** Tai reiškia, kad ne visus plano punktus užpildome iš karto. Kai kurias mokytojo vaikams siūlomas veiklas plane pateikiame jį reng-

dami, kitas į planą įtraukiame vėliau, jau įgyvendindami planą, kai matome, ką ir kaip vaikai veikia, kuo labiau domisi. Vėliau į planą įtraukiamos veiklos padeda kryptingai pagilinti vaikų ugdymąsi. Vaikų iniciatyvas, sumanymus, idėjas į planą įtraukiame tada, kai jas pastebime.

- **Visų ugdymo proceso dalyvių įsitraukimas planuojant.** Tikslingai planuodamas veiklas, mokytojas bendradarbiauja su švietimo pagalbos specialistais. Drauge aptariama, kaip kurti bebarjerę ugdymo(si) aplinką, t. y. kaip bendrą ugdymo(si) kontekstą ir veiklas padaryti prieinamus įvairių poreikių turintiems vaikams. Aptariama, kuriems vaikams reikės pastolių, kad jie sėkmingai ugdytųsi įsitraukę į veiklas, kaip jiems parinkti pastolius.

 Plačiau: 4 knygelė. Kaip organizuoti įtraukųjį ugdymą universalaus dizaino mokymuisi prieigoje?

Veiklas kartu planuoja grupės ir kiti mokytojai (meninio ugdymo, lietuvių kalbos daugiakalbėse mokyklose, fizinio ugdymo ir kt.). Grupės mokytojai yra atviri vaikų tėvų (globėjų) pasiūlymams.

Ką mokytojui svarbu pasižymėti tikslingo veiklų planavimo formoje? Toliau aptarsime *Tikslingo veiklų planavimo formą*, pasiūlysimė, ką prasminga pasižymėti kiekviename jos punkte, kaip apmąstyti planavimo procesą iš UDM prieigos, pateiksime plano pavyzdį (2 lentelė skyriaus pabaigoje).

TIKSLINGO VEIKLŲ PLANAVIMO FORMA

Veiklų pavadinimas (projektas, fenomenas, veiklos ar kt.)

Ko sieksime (pasiekimai)

Vaikų dėmesio centre

Įkvepianti provokacija / iššūkis

Įtraukiantis ugdymo(si) kontekstas

Vaikų iniciatyvos ir idėjos

Atvirosios idėjos vaikų veiklai

Ką apmąstome planuodami, kad užtikrintume UDM prieigą?

Kurioms pasiekimų sritims skirsime dėmesį? Kurį žingsnį yra pasiekę dauguma vaikų? Kurį žingsnį yra pasiekę kiti vaikai? Kurio žingsnio (-ių) pasiekimų, kokių gebėjimų sieksime?

Ar veiklų rezultatai prieinami kiekvienam vaikui? Ar vaikai galės jų siekti skirtingais būdais? Skirtingu lygiu?

UDM principai:

1. *Įsitraukimas į ugdomąją veiklą.* Ar kuriami kontekstai ir siūloma veikla pagaus visų ir kiekvieno vaiko dėmesį? Ar pažadins pozityvias emocijas ir motyvaciją tyrinėti? Ar yra aktualiai vaikams, ar atitinka jų interesus? Ar palaikys visų ir kiekvieno įsitraukimą?
2. *Gilėjantis supratimas.* Ar vaikai galės pasirinkti skirtingo modalumo bei sudėtingumo priemones ir veiklą (matyti, liesti, judėti, girdėti)? Ar galės pasirinkti, kaip veiks: vienas ar keliесе? Ar galės pasirinkti jiems prieinamiausius mokymosi būdus?
3. *Igytos patirties raiška.* Ar kiekvienas vaikas galės jam patogiausiu, priimtinausiu būdu pademonstruoti tai, ką patyrė, sužinojo, suprato? Ar turės galimybę pritaikyti tai, ką išmoko?

Tikslingo veiklų planavimo forma

Pastoliai: vaiko vardas ir jam skirti pastoliai

Reflektavimo su vaikais būdas/ai

Ką stebėti ir fiksuoti

Mokytojų veiklos ir vaikų mokymosi
bei pasiekimų ryšio refleksija

Ką apmąstome planuodami, kad užtikrintume UDM prieigą?

Kokie barjerai (aplinkos, veiklos, sąveikų ar kt.) gali trukdyti konkrečioms vaikams įsitraukti ir veikti grupėje? Kokie pastoliai ar pagalba konkrečioms vaikams padės eliminuoti barjerus?

Kas rodys, kad vaikai pasiekė numatytus veiklų rezultatus? Kokius pasiekimų požymius stebėsime ir fiksuosime?

Kaip pavyko sukurti bebarjerę ugdymosi aplinką? Kaip pavyko užtikrinti vaikų įsitraukimą? Ar kiekvienas vaikas padarė pažangą, patyrė sėkmę? Kodėl? Ką pratęsti? Ką pakeisti?

Tikslingą veiklų planavimą prasminga naudoti vaikų nuo trejų iki šešerių metų grupėse. Šio amžiaus vaikai yra pakankamai savarankiški, aktyvūs, turi savo poreikių, iniciatyvų ir sumanymų. Jie yra smalsūs ir nori išbandyti tai, ką inicijuoja mokytojai. Veiklų planas gali būti skirtas įvairios trukmės laikotarpiams: savaitei, dviem savaitėms ar net mėnesiui.

Veiklų pavadinimas (projekto, fenomeno, veiklos ar kt.). Šioje skiltyje įrašome veiklų, kurias planuojame įgyvendinti, bendrą pavadinimą. Veiklų pavadinimas iškyla tuomet, kai apmąstome, ko sieksime, koks bus ugdymo(si) kontekstas ir kokios mokytojo siūlomos veiklos sudarys prielaidas numatytiems vaikų pasiekimams įgyti.

Svarbu, kad veiklų pavadinimas būtų vaikams patrauklus, suprantamas, prasmingas. Jis gali būti iškilęs iš užfiksuotų vaikų minčių, iš jų teorijų apie tai, „kaip pasaulis veikia“. Jis gali būti kaip tam tikra vaikams suprantama metafora, kuri atskleidžia, į ką vaikai gilinsis, ką ugdysis, į kokius atradimus bus vedami. Pavadinimas gali įvardyti fenomeną, kurį vaikai tyrinės; problemą, kurią vaikai spręs; ar tyrimo klausimą, kuris bus jų dėmesio centre. Tai gali būti vaikų projekto pavadinimas ir pan.

Pavyzdžiui, veiklos pavadinimas „Pėdsakai“ (žr. 2 lentelę) įvardija fenomeną, kurį tyrinės 4–5 metų vaikai. Sąvoką „pėdsakas“ jie jau žino kaip pėdų paliekamą žymę smėlyje, sniege ar kitur. Veiklų metu jie plėtos savo supratimą – pėdsakas kaip žymė, kuri liko po ko nors, kurią kas nors paliko liesdamas, veikdamas ar tiesiog čia buvęs; pėdsakas kaip matomas ar juntamas įrodymas, kad kažkas palietė pasaulį. Pėdsakas gali būti fizinis (įspaudas, kvapas), gamtinis (lietaus ženklai), kultūrinis

(senas pastatas, paveikslas, tradicija), asmeninis (vaiko piešinys). Todėl jis atveria galimybę vaikams į pasaulį pažvelgti iš skirtingų pusių ir yra palankus bet kuriems pasiekimams plėtoti.

Ko sieksime (pasiekimai). Šioje plano dalyje pažymime pasiekimų sritį (-is), nurodome pasiekimų žingsnį (-ius) ir konkrečius gebėjimus, kurių sieksime. Rekomenduojama siekti dviejų trijų pasiekimų sričių gebėjimų. Planuodami, ko sieksime, atsispirame nuo vaikų jau įgytų pasiekimų ir numatome vieną žingsnelį tolyn. Taigi, skiltyje „Ko sieksime“ įrašome ne vaikų jau turimus, o siektinus gebėjimus, žinias ar nuostatas.

Siekdami užtikrinti visuminį vaikų ugdymąsi, stebime, kad:

- planuojant veiklas vienodai dėmesio būtų skiriama visoms 18 pasiekimų sričių;
- dėmesį kiekvienai pasiekimų sričiai skirtume bent po kelis kartus per metus.

Kai pasiekimų stebėjimas parodo, jog kai kurių pasiekimų sričių vaikų gebėjimai žemesni nei kitų, toms sritims kurį laiką skiriame daugiau dėmesio.

Vadovaujamės UDM prieiga – plėtotinus vaikų pasiekimus numatome taip, kad ugdymasis būtų prieinamas visiems grupės vaikams. Rengdami veiklos plano dalį „Ko sieksime“, apmąstome (žr. atitinkamą *Tikslingo veiklų planavimo formos* skiltį „Ką apmąstome planuodami, kad užtikrintume UDM prieigą“):

- kurioms pasiekimų sritims skirsime dėmesį?
- kurį žingsnį yra pasiekę dauguma vaikų?
- kurį žingsnį yra pasiekę kiti vaikai (jei jie yra pasiekę ne tą patį, kaip dauguma vaikų, žingsnį)?
- kurio žingsnio (-ių) pasiekimų ir kokių gebėjimų sieksime?

Tai padeda nuspręsti, kurios pasiekimų srities, kurio pasiekimų žingsnio gebėjimų sieksime su dauguma grupės vaikų. Jeigu vieno ar kelių vaikų pasiekimai labai skiriasi nuo kitų vaikų pasiekimų, pavyzdžiui, dauguma vaikų jau yra pasiekę 4-ąjį žingsnį, o vienas ar keli vaikai dar nėra pasiekę visų 3-iojo žingsnio gebėjimų, į planą įtraukiame šiems vaikams aktualų 3-ąjį pasiekimų žingsnį ir konkrečius gebėjimus. Pasiekimų sritis išlieka ta pati.

Pavyzdį, kaip galime įrašyti planuojamus plėtoti vaikų pasiekimus, galime matyti 2 lentelėje, skiltyje „Ko sieksime“.

Pavyzdžiui, numatę plėtoti pasiekimų srities „Aplinkos pažinimas“ gebėjimus, matome, kad dauguma grupės vaikų yra pasiekę 4-ąjį pasiekimų žingsnį. Tuomet numatome, kad sieksime 5-ojo pasiekimų žingsnio gebėjimų: *5 žingsnis. Fiksuodamas gamtinių objektų stebinius, įžvelgia kai kuriuos akivaizdžius objektams būdingus požymius. Pradeda suvokti praeitį, dabartį, ateitį <...>.* Taip pat žinome, kad grupę lanko vienas vaikas, turintis protinę negalią, kuris kol kas yra 3-iajame pasiekimų žingsnyje ir pasiekęs tik dalį šio žingsnio gebėjimų. Norėdami užtikrinti galimybę jam ugdytis savo tempu, numatome siekti ir 3-iojo žingsnio vaikui aktualių gebėjimų: *3 žingsnis. Pažįsta daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų, gyvūnų, pradeda vartoti tikslius jų pavadinimus.* Lygiai taip pat apmąstome ir kitų pasiekimų sričių gebėjimus. Paskui apgalvosime veiklas, kurias atlikti bus galima skirtingu lygiu, remiantis ir aukštesnio, ir žemesnio žingsnio gebėjimais. Apmąstysime veikimo kartu su kitais galimybes, kad vaikai galėtų mokytis stebėdami vieni kitus. Apmąstysime pastoliavimo būdus, kurie padės žemesniame pasiekimų žingsnyje esantiems vaikams įsitraukti į bendrą veiklą su visais.

Vaikų dėmesio centre. Kad ugdomoji veikla turėtų aiškia kryptį, kuri būtų suprantama vaikams, yra patogu iškelti klausimus, į kuriuos ieškosime atsakymo drauge su vaikais. Svarbu, kad klausimai būtų vaikams aiškūs, tokie, į kuriuos vaikai ras atsakymus veikdami, tyrinėdami, aiškindamiesi. Įgyvendinant planą vaikams gali kilti naujų klausimų. Vaikų klausimus įtrauksime tuomet, kai jie iškils. Kai formuluojame klausimus, juos apmąstome iš UDM prieigos: *Ar veiklų rezultatai prieinami kiekvienam vaikui? Ar vaikai galės jų siekti skirtingais būdais? Skirtingu lygiu?*

Pavyzdžiui, jau minėtame plano „Pėdsakai“ pavyzdyje dėmesio centre yra klausimai (2 lentelė, skiltis „Vaikų dėmesio centre“):

- kas yra pėdsakas?
- kokių būna pėdsakų?
- kaip padaryti kūno dalies ar daikto pėdsaką?
- kodėl kai kurie pėdsakai išnyksta arba išryškėja?
- ką aptikti pėdsakai pasakoja apie gamtos reiškinius, gyvūnus, žmogų?
- ką seni daiktai pasakoja apie praeitį?

Į pirmą punkto „Vaikų dėmesio centre“ klausimą „Kas yra pėdsakas?“ vaikai gali rasti konkretų atsakymą – tai kojos įspaudas smėlyje. Tai bus suprantama ir vaikui, turinčiam protinę negalią. Ypač todėl, kad vaikas nebūtinai atsakymą turės pateikti žodžiu – jis galės tiesiog parodyti pėdsaką. Kiti vaikai gali rasti abstraktesnį atsakymą – pėdsakas yra tai, iš ko galime spręsti, kas čia buvo, kas vyko, kaip paveikė pasaulį. Tai yra erdvė atsiskleisti įprastos raidos ir gabiems vaikams. Taigi, yra galimybė vaikams veikti bendrai, tačiau skirtingu lygiu. Į 2, 3, 4 klausimus atsakymą galima rasti fiziškai manipuluojant savo kūnu ir daiktais, todėl tai bus prieinama ir vaikui, turinčiam protinę negalią. 5 ir 6 klausimai yra sudėtingesni, todėl bus prieinami įprastos raidos ir gabiems vaikams. Klausimų sudėtingumo didėjimas sukuria erdvę, kurioje kiekvienas vaikas gali rasti tiek atsakymų, kiek leidžia jo galimybės.

Apgalvojame, kaip šiuos klausimus pateiksime vaikams. Juos galime išsakyti žodžiu. Galime pavaizduoti nuotrauka, piešiniu ir simboliniais ženklais (vizualiai). Galime pademonstruoti veiksmu. Orientuojamės į savo grupės vaikų gebėjimus skirtingais būdais suprasti informaciją.

Įkvepiantis iššūkis. Tai mokytojo inicijuota veikla arba provokacija įsitraukti į patirtinius tyrinėjimus. Įkvepiantis iššūkis skirtas pažadinti vaikų emocijas, juos nustebinti, „pagauti“ jų dėmesį, atliepti jiems rūpimas aktualijas, paskatinti iniciatyvas, įtraukti į tolesnius tyrinėjimus. Įkvepiančiam iššūkiui įveikti taip pat reikia pastangų, mąstymo ir kūrybiškumo. Jis paprastai siejamas su esmine tikslingai planuojamų veiklų idėja. Įkvepiantis iššūkis vaikų grupei gali būti pateiktas kaip netikėta priemonė ar priemonių grupė, kaip įtraukianti veikla, pasakojimas, muzikos kūrinys, vaizdo įrašas, veikėjas, netikėtas įspūdis ar kita.

Skiltyje „Įkvepiantis iššūkis“ glaustai (tik tiek, kiek to pakanka mums, visiems vaikų ugdyme dalyvaujantiems mokytojams ir švietimo pagalbos specialistams susikalbėti) įrašome inicijuojamą veiklą arba nusakome provokaciją. Pateiktame pavyzdyje (žr. 2 lentelę) veikla aprašyta kiek plačiau, kad būtų geriau suprantama skaitytojams. „Įkvepiančio iššūkio“ idėją savo rengiamame plane galime pažymėti glausčiau.

Kaip matyti pateiktame plano pavyzdyje, veikloje „Mano kūno pėdsakų žemėlapis“ vaikus įkvepia galimybė veikti su netikėtomis medžiagomis – moliu, vašku, tešla, smėliu, biriais produktais, darant netikėtus kūno dalių atspaudus. Vaikai gali žaisti su medžiagomis, pojūčiais ir nuostabą keliančiu kūno ir medžiagų sąlyčio rezultatu.

Kai planuojame veiklą arba provokaciją įkvepiančiam iššūkiui, apmąstome ją iš UDM prieigos, keldami klausimus pagal tris UDM principus (*Tikslingo veiklų planavimo formos* skiltis „Įkvepiantis iššūkis“):

1. *Įsitraukimas į ugdomąją veiklą.* Ar kuriama aplinka kontekstui rasti ir siūloma veikla „pagaus“ visų ir kiekvieno vaiko dėmesį? Ar pažadins pozityvias emocijas ir motyvaciją tyrinėti? Ar yra aktuali vaikams, ar atitinka jų interesus? Ar palaikys visų ir kiekvieno įsitraukimą?
2. *Gilėjantis supratimas.* Ar vaikai galės pasirinkti skirtingo modalumo ir sudėtingumo priemones ir veiklą (matyti, liesti, judėti, girdėti)? Ar galės pasirinkti, kaip veiks: vienas ar keliесе? Ar galės pasirinkti jiems prieinamiausius mokymosi būdus?
3. *Įgytos patirties raiška.* Ar kiekvienas vaikas galės jam patogiausiu, priimtinausiu būdu pademonstruoti tai, ką patyrė, sužinojo, suprato? Ar turės galimybę pritaikyti tai, ką išmoko?

Matome, kad įkvepiančio iššūkio „Mano kūno pėdsakų žemėlapis“ veikla yra prieinama visiems grupės vaikams, nes užtikrina pasirinkimus ir galimybę veikti savo lygiu. Vaikas, turintis protinę negalią, turės galimybę veikti manipuliuodamas daiktais ir medžiagomis, kiti vaikai – tikslingai pasiūlys ir išbandys tiek įprastas, tiek netikėtas idėjas.

Įtraukiantis ugdymo(si) kontekstas. Šioje plano dalyje glaus-
tai įvardijame ir, jei reikia, pakomentuojame kryptingam vaikų
pasiekimų plėtojimui skirtą kontekstą: sukurtas priemonių
provokacijas vaikų iniciatyvoms pažadinti; tam tikru būdu
sudėliotas priemonių grupes, galinčias inicijuoti vaikų idėjas
žaidimui, tyrinėjimams ir kūrybai; veikti individualiai ir bendra-
darbiaujant kviečiančias erdves; pasirinkimų galimybes. Ug-
dymo(si) kontekstas sukuria prielaidas rasti įvairioms vaikų
veikloms, atliepia skirtingus vaikų interesus, gebėjimų lygį ir
mokymosi būdų įvairovę.

Grupės nereikėtų perkrauti priemonėmis. Geriau sukurti tik ke-
letą skirtingų provokacijų, o vėliau tikslingai papildyti veiklos
metu, stebint vaikų įsitraukimą. Grupės aplinkoje būtinos ir žaidi-
mų erdvės, sukuriančios sąlygas gimti su naujais vaikų potyriais
susijusiems jų pačių inicijuojamiems žaidimams. Žaidimų ir patir-
tinės veiklos kontekstai turėtų būti neatsiejami vieni nuo kitų.

„Pėdsakų“ tyrinėjimui suplanuota aplinka gali tapti
įtraukiančiu kontekstu. Parinktos 2 priemonių grupės:
a) leidžiančios palikti pėdsakus ant popieriaus, audi-
nio, medžio ir patirti jų išnykimą (išgaruojančio rašalo
flomasteriai, siuvėjo žymekliai); b) leidžiančios išryškėti
pėdsakams (saulės atspaudų (cianotipijos) priemonės,

nematomo rašalo rašiklis, magiškas rašiklis su UV lem-
pute, termopopierius ar kt.) (2 lentelė, punktas „Įtrau-
kiantis ugdymo(si) kontekstas“). Planuojant ir kuriant
prielaidas įtraukiančiam kontekstui, jį taip pat apmaš-
tome iš UDM prieigos, keldami klausimus pagal tris
UDM principus (*Tikslingo veiklų planavimo formos* skiltis
„Įtraukiantis ugdymo(si) kontekstas“). Matome, kad pla-
nuojamas kontekstas yra tinkamas visiems grupės vai-
kams, kurie gali veikti savo lygiu – tyrinėti, samprotauti,
kas vyksta, turėti savo idėjų ir jas tikrinti, kurti. Vaikas,
turintis protinę negalią, galės atlikti manipuliatyvius
veiksnius – braukti išgaruojančiu žymekliu, nematomo
rašalo rašikliu ir džiaugtis paliekamais, išnykstančiais,
išryškėjančiais pėdsakais.

Vaikų iniciatyvos ir idėjos. Ši plano dalis iš pradžių bus tuščia.
Ją pildysime savaitės ar ilgesnio laikotarpio eigoje. Jame la-
koniškai pasižymėsime vaikų iniciatyvas, idėjas, žaidimus. Tai
padės geriau suprasti, kuo domisi vaikai, kaip jie veikia, kaip
mokosi, su kokiais iššūkiais susiduria. Stebėdami vaikus įžvelg-
sime sritis, kuriose vaikai patiria sunkumų ar kuriose gali įvykti
jų ugdymosi proveržis. Šioms sritims mes pasiūlysime daugiau
veiklos idėjų, gilinančių vaikų ugdymąsi.

Atvirosios idėjos vaikų veiklai. Šioje plano dalyje įrašome mokytojų vaikams siūlomas veiklos idėjas. Rengdami veiklų planą laikomės nuostatos, kad šios iš anksto suplanuotos idėjos užims tik nedidelę vaikų ugdymosi laiko dalį. Būtina palikti pakankamai laiko vaikų spontaniškam ugdymuisi, sukurtuose ugdymo(si) kontekstuose kylantiems vaikų sumanymams.

Mokytojų siūlomos idėjos skirtos vaikų pasiekimų, kurie įvardijami skiltyje „Ko sieksime“, plėtotei. Gerai, kai idėjos yra kelios, skirtos vaikų veikloms grupelėse. Tai skatina vaikus pasirinkti, pasiskirstyti erdvėse, bendradarbiauti, dalintis veiklos rezultatais. Be to, vaikai kviečiami rinktis žaidimus žaidimų erdvėse ar plėtoti savo sumanymus sukurtuose kontekstuose. Mokytojai skiria dėmesio visiems vaikams, domėdamiesi tai vienu, tai kitų veikla, reaguodami į ženklus, kai vaikams reikia dėmesio ar pagalbos.

Šioje skiltyje pasižymime vaikų veiklas, vykstančias ne tik grupėje, bet ir salėje (muzikos, fizinio ugdymo valandėlės ar kitos veiklos), taip pat ir lauke. Esant poreikiui, planuojame veiklas visai grupei: muzikos kūrinio klausymas, knygelės skaitymas, išvyka, diskusija, tarimasis dėl ko nors ir pan.

Visą savaitę, kai mokytojai kurį laiką stebi vaikų įsitraukimą, dalyvavimą, iniciatyvas, apsvairstoma galimybė pasiūlyti dar keletą idėjų, gilinančių vaikų mokymąsi ir supratimą, plėtojančių gebėjimus.

Pateiktame pavyzdyje „Pėdsakai“ vaikams siūlomos veiklos „Daiktų pėdsakų paveikslas“, „Pėdsakų medžiotojai“, „Daiktų muziejus: praeities pėdsakai“. Veiklos parinktos taip, kad sudarytų galimybę informaciją gauti skirtingais kanalais. Veikla „Daiktų pėdsakų paveikslas“ sudarys sąlygas pėdsakus patirti per veiksmus ir jų rezultato stebėjimą. Veikla „Pėdsakų medžiotojai“ remsis vizualiniu įžvalgumu ir turima patirtimi apie žmogų ir gyvūnus. Veikla „Daiktų muziejus: praeities pėdsakai“ labiau skatins audialinį informacijos gavimo ir iškomunikavimo būdą, nors, priklausomai nuo pasirinkto daikto pobūdžio, gali skatinti taktilinį ir vizualinį tyrinėjimą (2 lentelė, punktas „Atvirosios idėjos vaikų veiklai“). Taip sukuriame galimybę vaikams pasirinkti veiklą pagal jų interesus ir jiems priimtinausią veikimo būdą. Numatydami veiklas, jas taip pat apmąstome iš UDM prieigos, sau atsakydami į skiltyje „Ką apmąstome planuodami, kad užtikrintume UDM prieigą?“, pateiktus klausimus (*Tikslingo veiklų planavimo formos* skiltis „Atvirosios idėjos vaikų veiklai“). Matome, kad planas „Pėdsakai“, sudarantis galimybę vaikams rinktis veiklas, ugdymo(si) procesą daro prieinamą visiems vaikams. Vaikas, turintis protinę negalią, tikėtina, rinksis kurti daiktų pėdsakų paveikslą – darys daiktų įspaudus į molį, tešlą, smėlį arba štapuos pamirkytais į dažus kubeliais.

Pastoliai. Sukūrę pradinę savaitės veiklų plano versiją, dar kartą apmąstome, ar nė vienas vaikas nepatirs barjero įsitraukdamas į veiklas ir jas plėtodamas. Keliamė šiuos UDM prieiga grindžiamus klausimus (*Tikslingo veiklų planavimo formos skiltis „Pastoliai“*): *Kokie barjerai (aplinkos, veiklos, kalbos ar kt.) gali trukdyti konkretiems vaikams įsitraukti ir veikti grupėje? Kokie pastoliai ar pagalba konkretiems vaikams padės pašalinti barjerus?* Jei tampa aišku, kad kuris nors grupės vaikas vis tiek patirs sunkumų veikti, numatome pastolius.

Mokytojai atkreipė dėmesį, kad pateiktame plano pavyzdyje protinę negalią turintis vaikas Tomas turės galimybę įsitraukti į veiklas, tačiau pats savarankiškai neišmoks naujų žodžių net girdėdamas, kaip šalia jo kalba kiti vaikai. Todėl numatė mokytojo pastoliavimo vaikui būdą (2 lentelė, punktas „Pastoliai“): *Kartkartėmis prieiti prie Tomo ir raiškiai tariant pavadinti daiktus ar medžiagas, su kuriais jis veikia, ir jo atliekamus veiksmus. Žodžius pakartoti po keletą kartų (pvz., kubelis...imi kubelį... kubelį spaudi į molį...).*

Reflektavimo su vaikais būdai. Šioje plano dalyje numatome, kokius vaikų savijautos, veiklų ar mokymosi reflektavimo būdus inicijuosime ar pasiūlysimė vaikams. Vaikų refleksijos padeda mokytojams gauti vaikų grįžtamąjį ryšį ir suprasti, kaip jautėsi vaikai, ar numatytos veiklos ir sukurti ugdymo(si) kontekstai atliepė jų poreikius ir interesus. Pateiktame plane „Pėdsakai“ numatomas pokalbis su vaikais, keliant jiems du klausimus (2 lentelė, punktas „Reflektavimo su vaikais būdas (-ai)“). Planas skirtas penktus metus einantiems vaikams, todėl verbalinė refleksijos forma jau yra tinkama. Vaiko, turinčio protinę negalią, refleksiją stebėsime veiklos metu: kas nudžiugina, kokia veikla įtraukia.

Ką stebėti ir fiksuoti. Šioje plano dalyje pasižymime požymius, kurie rodo, kad vaikas įgijo numatytus pasiekimus: gebėjimus, žinias ar nuostatas. Juos naudojame tikslingam stebėjimui. Požymiai stebimi vaikams įsitraukus į veiklą ir veikiant. Juos galime pateikti klausimų forma, siedami su pasiekimais, kuriuos pateikėme skiltyje „Ko sieksime?“ (2 lentelė, punktas „Ką stebėti ir fiksuoti“).

Pasiekimų apraše pasiekimai pateikti abstrakčiai, kad tiktų bet kokio turinio veikloms. Kai apmąstome požymius, iš ko suprasi, ar vaikas įgijo planuojamus pasiekimus, prasminga tai susieti su konkrečia veikla, kurią jis atlieka.

Savo veiklos ir vaikų mokymosi būdų bei pasiekimų ryšio refleksija. Ši dalis skirta pasižymėti apmąstymus, ar sukurtas ugdymo(si) kontekstas, provokacijos, įgyvendintos veiklos įtraukė vaikus ir paskatino jų pasiekimų ūgtį. Iš pradžių tai bus neužpildyta vieta. Vėliau čia pateikiame refleksiją, ar sukurta aplinka, sumodeliuotas kvietimas, provokacija tapo ugdymo(si) kontekstu, t. y. ar pažadino vaikų iniciatyvas, įsitraukimą, idėjas, sąveikas? Ar ugdymo(si) kontekstas ir pasiūlytos idėjos vaikų veiklai sukūrė prielaidas vaikams pasirinkti jiems priimtinausius mokymosi būdus. Ar ugdymo(si) kontekstas, vaikų ir mokytojo inicijuotos veiklos padėjo vaikams įgyti planuotus pasiekimus? Kodėl vieni vaikai gebėjimus ugdėsi sėkmingiau, kiti – ne taip sėkmingai? Ar mokytojo pastoriavimas ir parama buvo tikslingi, ar kiekvienam vaikui padėjo mokytis ir įgyti aukštesnius pasiekimus. Ką reikėtų keisti ar daryti ateityje, kad vaikų ugdymasis būtų dar kokybiškesnis? Įžvalgomis remiamasi tolesniame ugdymo(si) planavimo ir organizavimo procese.

2 lentelė. Tikslingo veiklų planavimo pavyzdys (parengtas planas)

Veiklų pavadinimas (projektas, fenomenas, veiklos ar kt.)	PĖDSAKAI
Ko sieksime (pasiekimai)	Tyrinėjimas: 5 pasiekimų žingsnis. Stebėdamas, eksperimentuodamas išsiaiškina objektų požymius, medžiagų savybes <...>. <...> apibūdina tyrinėjamų objektų požymius, panašumus ir skirtumus; savo stebinius palygina su kitų stebiniais <...>. 3 pasiekimų žingsnis. <...> Manipuliuoja gamtine medžiaga, formomis <...> atranda naujus veikimo būdus. Matematinis mąstymas: 5 pasiekimų žingsnis. Susieja trimatę figūrą su jos atvaizdu plokštumoje. 3 pasiekimų žingsnis. Tapatina <...> kelis daiktus (jų vaizdus) pagal <...> formą <...>. Aplinkos pažinimas: 5 pasiekimų žingsnis. Fiksuodamas gamtinių objektų stebinius, įžvelgia kai kuriuos akivaizdžius objektams būdingus požymius. Pradedą suvokti praeitį, dabartį, ateitį <...>. 3 pasiekimų žingsnis. Pažįsta daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų, gyvūnų, pradedą vartoti tikslus jų pavadinimus.
Vaikų dėmesio centre	• Kas yra pėdsakas? • Kokių būna pėdsakų? • Kaip padaryti kūno dalies ar daikto pėdsaką? • Kodėl kai kurie pėdsakai išnyksta arba išryškėja? • Ką aptikti pėdsakai pasakoja apie gamtos reiškinius, gyvūnus, žmogų? • Ką seni daiktai pasakoja apie praeitį?
Įkvepianti provokacija / iššūkis	Mano kūno pėdsakų žemėlapis Grupėje vienoje erdvėje vaikai ras kūno dažų ir didelių bei mažų popieriaus lapų. Kitoje erdvėje – molio, minkšto vaško, minkštos miltų, vandens, druskos tešlos. Trečioje erdvėje ras birių produktų – miltų, manų kruopų, pabertų ant lapo, juo galės eiti, palikdami pėdsakus. Lauke smėlio dėžėje vaikai ras supurento smėlio (vasarą), nukritusių lapų (rudenį) arba sniego (žiemą). Vaikai bus kviečiami sugalvoti, kaip padaryti neįprastą savo kūno dalies pėdsaką – pėdos, rankos, piršto, alkūnės, kelio, nosies, lūpų, ausies, veido ar pan. Bus siūloma kurti istorijas, sudėliojant kūno pėdsakų žemėlapius.

Įtraukiantis ugdymo(si) kontekstas

Matomi ir nematomi, išnykstantys ir išryškėjantys pėdsakai

Grupėje bus sudėliotos priemonės, skatinančios vaikus veikti, tyrinėti, stebint netikėtą padaryto pėdsako išnykimą, išryškėjimą, keitimąsi. Priemonės: išgaruojančio rašalo flomasteriai, siuvėjos žymekliai, popierius, audinys (išnykstantys pėdsakai); nematomo rašalo rašiklis, magiškas rašiklis su UV lempute, termopopierius, saulės atspaudų (cianotipijos) priemonės (išryškėjantys pėdsakai). Bus reaguojama į vaikų nuostabą, atradimus, keliami klausimai, padedantys suprasti, kas čia įvyko.

Vaikų iniciatyvos ir idėjos

Atvirosios idėjos vaikų veiklai

Daiktų pėdsakų paveikslas. Vaikams bus siūloma atrasti ir išbandyti įvairius būdus išgauti daiktų pėdsakus, sukuriant pėdsakų paveikslą: daryti daiktų įspaudus į molį, tešlą, smėlį; daryti daiktų ar jų tekstūrų atspaudus, ant jų uždėtą popieriaus lapą braukiant angliuko šonu, kreidele, pieštuko grafitu; daryti daiktų paviršiaus atspaudus, nudažant jų paviršių ir ant jo uždėdant popieriaus lapą; fotografuoti daiktų paviršių iš labai arti; kurti daiktų šešėlius ir pan. Vaikui veikiant su trimatėmis geometrinėmis figūromis, klausiamo: Kuris įspaudas yra kubo? Kaip vadiname šią figūrą (*kvadratas*). Kuris šešėlis yra rutulio? Kaip vadiname šią figūrą (*skritulys*). Pagalvokime, kodėl kubo pėdsakas plokštumoje yra kvadrato formos?

Pėdsakų medžiotojai. Vaikai bus kviečiami grupėje, darželio kieme, parke, miške ieškoti žmogaus, vėjo, lietaus, gyvūnų ir kt. pėdsakų – paliktos neplautos lėkštės, nukritusios šakelės, vabaliukų takų, pragrauzto lapo, nubrozdin-
tos medžio žievės, išrausto urvelio ir kt. Vaikai fotografuos ar pieš aptiktus pėdsakus, samprotaus, kas tai padarė, kas čia buvo, ką veikė, kas įvyko ir pan.

Daiktų muziejus: praeities pėdsakai. Su vaikais bus susitariama, kad jie ieškos daiktų, kurie saugo praeities prisiminimus. Pavyzdžiui, į grupę jie gali atsinešti seną lėlytę, kuri prisimena ir „papasakoja“, kaip vaikas su ja žaidė, kai buvo mažas. Gali atsinešti nenaudojamą raktą, kuris kažkada atrakindavo duris ir dabar „pasakoja“ savo istoriją. Vaikai iš atsineštų daiktų kurs daiktų muziejų, pasakos daiktų istorijas, aiškinsis, kokius praeities pėdsakus daiktai mena.

Pastoliai: vaiko vardas, pastoliavimo būdas

Kartkartėmis prieiti prie Tomo ir raiškiai tariant pavadinti daiktus ar medžiagas, su kuriais jis veikia, ir jo atliekamus veiksmus. Žodžius pakartoti po keletą kartų.

**Reflektavimo su
vaikais būdas (-ai)**

Pokalbis su vaikais:

- Ką naujo sužinojau, atradau, išmokau tyrinėdamas pėdsakus?
- Kaip aš tyrinėjau pėdsakus?

Ką stebėti ir fiksuoti

- Kaip vaikai aiškina, kas yra „pėdsakas“ (kaip konkretų pėdos paliktą ženklą ar suteikia platesnę prasmę)? (Tyrinėjimas)
- Kiek skirtingų priemonių ir būdų pasirenka ir išbando pėdsakams kurti? (Tyrinėjimas)
- Kiek išreiškia idėjų, svarstydami, kodėl pėdsakai išnyko, pasikeitė ar išryškėjo? (Tyrinėjimas)
- Ar tiksliai susieja kubo ir rutulio formą su atvaizdu plokštumoje? (Matematinis mąstymas)
- Kiek gamtos reiškinių, gyvūnų, žmonių pėdsakų atranda ir kaip juos susieja su pėdsaką palikusiojo savybėmis? (Aplinkos pažinimas)
- Kaip susieja daiktą su praeityje vykusiais įvykiais, žmonių gyvenimu? (Aplinkos pažinimas)

**Mokytojų veiklos
ir vaikų mokymosi
bei pasiekimų ryšio
refleksija**

4.

VEIKLŲ, GRINDŽIAMŲ VAIKO IR MOKYTOJO SĄVEIKA, PLANAVIMAS (VAIKAMS IKI 3 METŲ)

Veiklų, grindžiamų vaiko ir mokytojo sąveika, planavimas – tai vaiko ir mokytojo bendrų veiklų numatymas atsižvelgiant į spontanišką vaikų iki trejų metų veikimą.

Veiklų, grindžiamų vaiko ir mokytojo sąveika, planavimas tikslingas tuomet, kai:

- planuojant siekiama atliepti mažiausių vaikų amžiaus ypatumus – spontanišką veikimą, patirtinį mokymąsi ir artimą ryšį su mokytoju;

- kasdienėje aplinkoje norima sąmoningai kurti ir plėtoti bendro veikimo situacijas, kylančias iš vaikų spontaniškų tyrinėjimų, patyrimų ir iniciatyvų;
- siekiama užtikrinti vaikams saugią, emociškai palaikančią sąveiką su mokytoju ir sudaryti sąlygas natūraliai tyrinėti ir veikti savo tempu ir būdu.

Kas svarbu planuojant veiklas, grindžiamas mokytojo ir vaiko sąveika?

- **Spontaniškam vaiko veikimui atviras procesas.** Svarbu, kad planavimo procesas būtų lankstus ir prisitaikantis prie to, ką vaikas daro „čia ir dabar“. Mažų vaikų veikimas yra nepastovus, kylantis iš momentinių impulsų, jutiminių potyrių ar netikėtų atradimų. Todėl planuojant ugdymo(si) kontekstus ir veiklas svarbu apmąstyti tik pagrindinius konteksto elementus ir veikimo galimybes. Ugdymo(si) kontekstai plėtojami ir konkrečios veiklos iškyla stebint, kas vaikams tampa įdomu.

- **Spontaniško vaiko veikimo ir pasiekimų dermė.** Mažų vaikų gebėjimai plėtojasi jiems spontaniškai veikiant: liečiant, ragaujant, klausantis, stebint, kartojant patikusius veiksmus ir veikimo būdus. Todėl planuodami atsižvelgiame į tai, kaip vaikas tyrinėja aplinką, kokie veiksmai jam būdingi, ir kaip juos galima palaikyti bei papildyti – švelniai plečiant galimybes veikti sudėtingiau, prisiderinant prie natūralaus vaikų veikimo.

- **Sinergija tarp mokytojo ir vaikų iniciatyvų.** Mokytojo ir vaikų iniciatyvų derinimas turi didesnę poveikį vaikų ugdymuisi nei mokytojo tiesioginis vadovavimas vaikui. Planuojant svarbu numatyti, ką, kada ir kaip mokytojas inicijuos, o

kada seks paskui vaiką. Mokytojas gali parodyti paprastą veiksmą šalia vaiko; parūpinti priemonę, kuri paskatina naują tyrinėjimą; praturtinti veiklą dainele, judesių žaidimu ar kt.; padėti, padrašinti vaiką. Vaiko iniciatyva – ką daryti, kaip ilgai veikti, koku būdu tyrinėti – visada išlieka prioritetu.

- **Visų ugdymo(si) proceso dalyvių įsitraukimas planuojant.** Kokybiškam sąveika grįstam planavimui būtinas komandinis darbas. Mokytojas bendradarbiauja su tėvais (globėjais) (atsižvelgia į vaiko namuose pasireiškiančias iniciatyvas, pomėgius, ritmą); kitais grupėje dirbančiais mokytojais (suderina veikimo būdus, kad vaikas patirtų nuoseklų palaikymą). Prireikus tariasi su švietimo pagalbos specialistais (aptaria ugdymo(si) aplinkas ir pastolius, reikalingus vaikams). Taigi, veiklos tampa ne tik spontaniško vaikų tyrinėjimo palaikymu, bet ir visos suaugusiųjų komandos kryptingu atsaku į tai, kas padeda vaikui augti.

Vaikų iki 3 metų ugdomosios veiklos planas sudaromas taip, kad būtų lankstus ir lengvai pritaikomas bei adaptuojamas trumpesniai ar ilgesniai laikotarpiui, atsižvelgiant į vaikų veikimo, tyrinėjimų ypatumus, nes šiame amžiuje vaikų smalsumas ir tyrinėjimų kryptys greitai kinta. Šis planavimas yra atviras, kylantis iš vaikų veikimo ir patyrimų, taip pat sąveikos su mokytoju ir aplinka stebėsenos. Todėl daugelį plano punktų pildome palaipsniui, stebėdami, kas vaikui tampa svarbu, kas jį džiugina ar domina, ar kur link krypta jo tyrinėjimai.

VEIKLŲ, GRINDŽIAMŲ VAIKO IR MOKYTOJO SĄVEIKA, PLANAVIMO FORMA

Auginanti veikla (pavadinimas)

Vaikų dėmesio centre

Ko sieksime (pasiekimai)

Vaiko galias auginantis ugdymo(si) kontekstas

Idėjos veikimui kartu

Ką apmąstome planuodami, kad užtikrintume UDM prieigą?

Ar veiklų rezultatai prieinami kiekvienam vaikui? Ar vaikai galės jų siekti skirtingais būdais? Skirtingu lygiu?

Kurioms pasiekimų sritims skirsime dėmesį? Kurį žingsnį yra pasiekę dauguma vaikų? Kurį žingsnį yra pasiekę kiti vaikai? Kurio žingsnio (-ių) pasiekimų, kokių gebėjimų sieksime?

UDM principai:

1. *Įsitraukimas į ugdomąją veiklą.* Ar kuriami kontekstai ir siūloma veikla pagaus ir išlaikys vaiko (-ų) dėmesį? Ar pažadins pozityvias emocijas ir norą tyrinėti? Ar bus tinkama spontaniškam veikimui ir veikimui kartu su mokytojais?
2. *Gilėjantis supratimas.* Ar vaikai galės pasirinkti skirtingo modalumo bei sudėtingumo priemones ir veiklą (matyti, liesti, judėti, girdėti)? Ar galės pasirinkti, kaip veiks: vienas, keliuose, su mokytoju? Kokie pastoliai padės eliminuoti vaikams kylančius įsitraukimo ir veikimo barjerus.
3. *Įgytos patirties raiška.* Ar kiekvienas vaikas galės jam patogiausiu, priimtinausiu būdu pademonstruoti tai, ką patyrė, sužinojo, suprato? Ar veikdamas naudos tai, ką patyrė, išmoko.

Pastoliai: vaiko vardas ir jam skirti pastoliai

Ką stebėti ir fiksuoti

Mokytojo veiklos ir vaikų mokymosi bei pasiekimų ryšio refleksija

Kokie barjerai (sensoriniai, emociniai, motoriniai, aplinkos) gali trukdyti konkretiems vaikams įsitraukti ir veikti? Kokie pastoliai ar pagalba konkretiems vaikams padės eliminuoti barjerus?

Kas rodys, kad vaikai pasiekė veiklos rezultatus? Kokius pasiekimų požymius stebėsime ir fiksuosime?

Kaip pavyko sukurti bebarjerę ugdymosi aplinką? Kaip pavyko užtikrinti vaikų įsitraukimą? Ar kiekvienas vaikas patyrė sėkmę? Kodėl? Ką pratęsti? Ką pakeisti?

Ką mokytojui svarbu pasižymėti veiklą, grindžiamą vaiko ir mokytojo sąveika, plano formoje?

Toliau plačiau aptarsime *veiklą, grindžiamą vaiko ir mokytojo sąveika*, planavimą, pasiūlysime, ką svarbu pažymėti kiekvienoje plano dalyje (3 lentelė skyriaus pabaigoje).

Auginanti veikla. Šioje skiltyje įrašome veiklos pavadinimą. Jis turėtų būti lakoniškas ir aiškus (pvz., *daiktai, skleidžiantys garsus, kamuoliukai, laipynė*), susietas su vaikų aplinkiniu pasauliu. Veiklos pavadinimas gali kilti iš vaikų veiksmų, stebėtų situacijų, mėgstamų daiktų ar garsų (žr. 3 lentelę).

Vaikų dėmesio centre. Šioje skiltyje nusakome, į ką bus sutelktas vaikų dėmesys ir kokių patirčių jie galės įgyti veikloje. Formuluoame vieną ar kelis paprastus, vaiko raidą atliepiančius klausimus ar teiginius, kuriuos „tyrinėsime“ kartu su vaikais (pvz., „Ką aš girdžiu?“, „Ką su juo galiu daryti?“). Svarbu, kad numatomi veiklos rezultatai būtų prieinami kiekvienam vaikui – kad juos būtų galima pasiekti skirtingais būdais (pažvelgiant, paliečiant, pakartojant veiksmą, imituojant garsą) ir skirtingu lygiu. Žemesniame pasiekimų žingsnyje esantys vaikai galės veikti paprasčiau, daugiau patyrę – išbandyti sudėtingesnius veikimo būdus, bet visi turės galimybę patirti sėkmę (3 lentelė, punktas „Vaikų dėmesio centre“).

Ko sieksime. Šioje skiltyje nurodome, kokių pasiekimų siekiame pagal *Pasiekimų aprašą*. Rekomenduojama siekti dviejų trijų pasiekimų sričių pasiekimų. Per visus metus stebime, kad ugdomosioms veikloms būtų pasirenkamos vis kitos pasiekimų sritys. Svarbu dėmesį paskirstyti tolygiai visoms 18 pasiekimų sričių (Veiklų, grindžiamų vaiko ir mokytojo sąveika, planavimo formos skiltis „Ko sieksime“). Pildydami šią skiltį atsižvelkime į „keturis banginius“, t. y. *visuminį vaiko ugdymąsi, žaidimą, patirtinę veiklą, UDM prieigą*. Visuminį vaiko ugdymąsi

užtikrinsime veiklos plane numatydami kelias skirtingas pasiekimų sritis ir vaikų veikimo galimybes keliose skirtingose pasiekimų srityse. *Žaidimas* yra nuolatinė ir reguliari vaiko veikla. Pasiekimai turėtų būti plėtojami per skirtingas patirtines vaiko veiklas. *Remdamiesi UDM prieiga*, vaikų pasiekimus numatome taip, kad ugdymasis būtų prieinamas visiems vaikams (3 lentelė, punktas „Ko sieksime“).

Vaiko galias auginantis ugdymo(si) kontekstas. Šioje skiltyje planuojame aplinką ir priemones, kurios padės vaikui veikti, skatins jo iniciatyvas, kvies tyrinėti ir išbandyti įvairius veiksmus ar veikimo būdus. Ugdymo(si) kontekstai turėtų būti lankstūs, kintantys pagal vaikų poreikius, domėjimąsi ar veikimo ypatumus, skatinti vaikų ir suaugusiųjų sąveikas. Jie turi ne tik pažadinti vaikų smalsumą, bet ir sudaryti prielaidas rasti naujiems tyrinėjimo būdams.

Itin svarbu, kad mažų vaikų aplinka būtų ne vien tik fiziškai saugi, bet ir emociškai palaikanti. Tai erdvė, kurioje vaikas jaučiasi drąsinamas ir skatinamas veikti, tyrinėti, bendrauti. Kontekstas turėtų būti nesudėtingas, aiškiai prieinamas vaikui. Įvairūs daiktai ar žaislai turėtų kviesti vaiką įsitraukti savaip – pavyzdžiui, kamuoliukai (sunkūs ir lengvi), indas su vandeniu ir įvairaus dydžio puodeliai, kuriais galima pilstyti, plukdyti ar merkti į juos daiktus. Skirtingi popieriai, kuriuos galima glamžyti, plėšyti, jais šnarinti ir pan. Tokie kontekstai leidžia vaikui patirti skirtingus veiksmus (pilstyti, plukdyti, sušlapinti, plėšyti), išgyventi naujus pojūčius ir atrasti ryšius tarp daiktų ir jų savybių.

Svarbu atminti, kad vaikų erdvės neturėtų būti perkrautos priemonių ir daiktų. Kur kas naudingiau pasiūlyti keletą domėjimąsi aktyvinančių priemonių, kurios žadina smalsumą veikti, nei užpildyti aplinką gausybe objektų, galinčių išblaškyti dėmesį. Pavyzdžiui, tam tikra tvarka (pagal dydį ar faktūriškumą) sudėlioti įvairių spalvų popierėlius, kurie būtų lengvai vaikams prieinami tyrinėjimams. Papildyti vėliau, vykstant veiklai bei atsižvelgiant į tai, kaip vaikai įsitraukia į veikimą ir tyrinėja (3 lentelė, punktas „Vaiko galias auginantis ugdymo(si) kontekstas“).

 Plačiau: 6 knygelė. Kas yra ugdymo(si) kontekstai ir kaip juos atrasti bei kurti?

Idėjos veikimui kartu. Šioje skiltyje planuojame paprastus, vaikų raidą atliepiančius pasiūlymus veikti drauge su mokytoju ir kitais vaikais. Mažiems vaikams itin svarbus suaugusiojo pavyzdys – stebėdami ir mėgdžiodami jie mokosi naujų veiksmų ir tyrinėjimo būdų. Todėl idėjos turėtų būti paprastos, įgyvendinamos, kviečiančios kartu daryti, kartoti, tyrinėti, veikti. Tai gali būti trumpa dainelė, kartu ridenamas kamuoliukas, bokšto statymas iš kaladėlių, stebėjimas, kaip plaukioja žaislas vandenyje. Šioje dalyje mokytojas gali iš anksto numatyti konkrečius žaidimus, judesių žaidybinius pratimus, daineles, eilėraštkus, pirštų žaidimus ar mažus tyrinėjimo bandymus, kurie padėtų

palaikyti ir plėtoti vaikų gebėjimus ir patyrimą. Tačiau svarbu, kad tokios idėjos neužgožtų vaikų spontaniško veikimo, o būtų tik kaip papildomas šaltinis jų veikimui papildyti.

Mokytojo sąveika čia gali būti dvejopa:

su visa grupe – kai drauge atliekami veiksmai, dainuojama, šokama ar stebimas bendras reiškiny;

individuali – kai mokytojas pastebi kiekvieno vaiko veikimą ir natūraliai prisijungia prie jo, seka paskui vaiko tyrinėjimo būdą, bet tuo pat metu šalia rodo ir kitokius veikimo būdus, skatindamas naujus bandymus. Tačiau tai daro ne demonstruodamas veiksmą, o natūraliai šalia veikdamas kiek kitaip.

Svarbu, kad mokytojas lanksčiai reaguotų į skirtingus vaikų tyrinėjimo būdus. Vieni labiau linkę stebėti, kiti – veikti judesiu, treči – kartoti garsus ar gestus. Mokytojui svarbu palaikyti šiuos būdus ir kartu natūraliai pasiūlyti naujus, tokiu būdu skatinti vaikų mokymosi įvairovę.

Mokytojo įsitraukimas veikloje neturėtų vyrauti – jis yra šalia vaikų, padrąsina, palaiko, jei reikia, papildo, skatina ir sukuria sąlygas vaikams atrasti savo vis kitus veikimo ir tyrinėjimo būdus. Taip idėjos veikimui kartu virsta vaikų iniciatyvas palaikančia sąveika (3 lentelė, punktas „Idėjos veikimui kartu“).

Pastoliai. Numatydami vaikų įsitraukimą, apmąstome galimus barjerus (sensorinius, emocinius, motorinius, aplinkos). Jei kuriam vaikui kyla sunkumų veikti spontaniškai ar kartu su grupe, planuojame švelnius, natūraliai į veiklą įsiliejančius pastolius. Pastoliai orientuoti į vaiko stiprybes ir padeda jam tyrinėti taip, kaip jam saugu ir įmanoma. Galimi pastoliavimo būdai: vaikui, kuris atsargesnis ar jautresnis garsams, mokytojas suteikia laiko stebėti veiklą iš toliau, leidžia artėti savo tempu, kartu švelniai įvardija, kas vyksta; vaikui, kurio motoriniai gebėjimai riboti, parūpina prieinamų didesnių, lengviau sugriebiamų priemonių (pvz., popieriaus skiautės). Mokytojas kaskart prieina, padrąsina, pakartoja vaikui patikusį garsą ar veiksmą, palaiko jo dėmesį, bet neužgožia spontaniško veikimo (3 lentelė, punktas „Pastoliai“).

Ką stebėti ir fiksuoti. Šioje dalyje pasižymime, ką planuojame stebėti vaiko veikloje, kad suprastume jo ūgtį ir poreikius. Stebime mažus žingsnelius: ar vaikas bando tarti naują žodį, ar pats pasiekia žaislą, ar dalyvauja bendroje veikloje, ar reaguoja į muziką, ar dalinasi su kitais. Užrašome vaikų elgesio pavyzdžius, kurie rodo jų galias ir naujus pasiekimus. Požymius siejame su skiltyje „Ko sieksime“ numatytais pasiekimais

ir formuluojame klausimų forma, pavyzdžiui: „Ar vaikas pradeda pats pasirinkti veiklą?“, „Ar pastebime daugiau bandymų užmegzti kontaktą su kitu vaiku?“, „Ar vaikas dažniau išlieka veikloje ilgiau nei iki šiol?“ Tokie konkretūs pavyzdžiai padeda aiškiau fiksuoti pažangą ir ją aptarti su kolegomis ir tėvais (3 lentelė, punktas „Ką stebėti ir fiksuoti“).

Mokytojo veiklos ir vaikų mokymosi bei pasiekimų ryšio refleksija. Šioje skiltyje apmąstome, ar pavyko sukurti bebarjerę, vaikams prieinamą ugdymo(si) aplinką, ar visi vaikai turėjo galimybių įsitraukti ir veikti savo tempu, kaip mūsų sukurti ugdymo(si) kontekstai ir pasiūlytos idėjos padėjo vaikams įgyti numatytus pasiekimus. Reflektuojame, kas vaikams buvo patraukliausia, kur reikėjo daugiau mokytojo pagalbos, kokiose situacijose vaikai patyrė sėkmę, o kur dar kilo sunkumų. Atsakome sau į klausimus: „Ką tęsti, nes tai padėjo vaikams augti?“, „Ką reikėtų keisti ar daryti kitaip, kad kitą kartą kiekvienas vaikas galėtų dar labiau išskleisti savo galias?“ Tokia refleksija padeda pamatyti ryšį tarp mokytojo veiksmų ir vaikų mokymosi, taip pat planuoti kitus žingsnelius, laikantis UDM prieigos principų (3 lentelė, punktas „Mokytojo veiklos ir vaikų mokymosi bei pasiekimų ryšio refleksija“).

3 lentelė. Veiklų, grindžiamų vaiko ir mokytojo sąveika, plano pavyzdys

Auginanti veikla (pavadinimas)	Šnarantys, šiugždantys, traškantys, plyštantys popieriai
Vaikų dėmesio centre	Plane pasižymime paprastus vaiko raidą atliepiančius klausimus: – Ką aš girdžiu? – Kaip tai pamėgdžioti? (garsą) – Ką aš jaučiu? – Ką su juo galiu daryti? (plėšyti, lenkti, šnarinti)
Ko sieksime (pasiekimai)	Tyrinėjimas • 2 žingsnis. Išbando naujus tyrinėjimo būdus; tyrinėdamas pasitelkia visus pojūčius: stebi, liečia, uosto, ragauja, klausosi; tyrinėja savo kūną ir jo galimybes, skirtingas medžiagų faktūras, išbando žaislus ir daiktus. Meninė raiška: dailė • 2 žingsnis. Noriai čiumpa įvairias vizualinės raiškos priemones: rašiklius, tešlą, dažus ir pan. Atkreipia dėmesį į pėdsakus, kuriuos palieka spontaniškai veikdamas su priemonėmis ir medžiagomis. Kalbų supratimas • 2 žingsnis. Reaguoja į žodžių skambesį ir pasikartojamumą, kontrastingus garsus, spalvas, formas, dydžius, judesius.
Vaiko galias uginantis ugdymo(si) kontekstas	Popieriaus tyrinėjimas Kurdami ugdymo(si) kontekstą naudojame skirtingų medžiagų, tekstūrų ir skirtingus garsus skleidžiantį popierių: 1. šnarinantys / šiugždantys / traškantys popieriai: šilkinis dovanų popierius, kepimo popierius, folija, popieriniai maišeliai, gofruotas kartonas, krepinis popierius ir kt.; 2. „pokštelintys“ ir „sprogstantys“ paviršiai: burbulinė pakavimo plėvelė (galima sprogdinti burbuliukus), porolono lakštai, švelniai šiurenantis pusiau skaidrus popierius; 3. didelio formato popieriaus lakštai, dideli rulonai, kuriuos galima tampyti, ištieti tarsi kelią, ilgos popierinės juostelės – tampymui, mojavimui, šokiams. <i>Išdėstymas erdvėje:</i> • ant grindų – sensorinės „salos“ iš didelių lapų, folijos ir burbulinės plėvelės, kuriomis galima bėgti, ant jų užlipti, pašiugždinti kojomis; • ant stalo – smulkesni gabalai, kuriuos galima plėšyti, glamžyti; • indeliai, dėžutės, krepšeliai popieriui nešioti ir dėti. Aplinka paprasta, neperkrauta, kviečianti tyrinėti.

Idėjos veikimui kartu

Šnarėjimo orkestras

Mokytojas kviečia vaikus klausytis įvairių popieriaus skleidžiamų garsų – glamžymo, plėšymo, judinimo, šiurenimo.

Skatina tyrinėti, kuris garsas „garsesnis“, kuris „tylesnis“.

Spaudžiame burbulinę plėvelę („pokšt, pokšt“).

Įvardijame garsus („ššš“, „krr“, „pok“, „trr“).

Lankstome / mėtome / draskome popierių ir klausomės, kaip kinta garsas keičiant judesį.

Popieriaus šokis

Plėšome plonas popieriaus juosteles ir metame skiautes kurdami „popieriaus lietu“.

Šokame mojuodami ilgomis popieriaus juostomis pagal muziką – stebime, kaip popierius juda ir (ar) skleidžia garsą.

Popieriaus kelias

Basomis žengiame per didelius popieriaus lapus, klausomės jų traškesio, šnaresio, jaučiame jo plyšimą, „kutenimą“, tyrinėjame potyrius ir pojūčius. Prakerpame skylės, jas peršokame, apipiešiame. Priklijuojame kitos spalvos ar faktūros lapų ant „kelio“, vienas lygus, slidus, šiurkštus, švelnus. Kokie pojūčiai kyla? O gal kelias skleidžia kitokius garsus?

Kaip kalba popierius

Staigus suplėšymas – trumpas, ryškus „pokšt“, „džyrkšt“,

lėtas plėšimas – ilgas tempimo garsas „pšššš“, „šrrr“, „tre-e-e-ešk“, „trrraaa“, „čirrrkšt“.

Mokytojo vaidmuo — ne rodyti, o būti šalia ir įvardyti vaikų veiksmus, garsus, pasiūlyti idėjų, bet neužgožti spontaniško vaikų šėlimo ir tyrinėjimo.

Pastoliai: vaikas ir jam skirti pastoliai

Eglei (jautri, nedrąsi) – suteikia saugią, ramesnę erdvės vietą ir galimybę stebėti veiklą iš toliau. Švelniai ir tyliai parodyti, vengti šaižių garsų. Priartėti, kai ji rodo norą sąveikai. Drąsinti trumpais žvilgsnio ar šypsenos signalais. Neskubinti prisijungti prie grupės.

Ką stebėti ir fiksuoti

- Ar vaikas priartėja, ar domisi garsais?
- Ar mėgina liesti, glamžyti, plėšyti medžiagas?
- Ar pats atranda naujus popieriaus tyrinėjimo būdus?
- Kaip vaikas reaguoja į garsus – juokiasi, šypsosi, atsargiai tyrinėja?
- Ar įsitraukia į bendrą veiklą (šokį, orkestrą, kelio tyrinėjimą) ir prisiderina prie kito emocijų?
- Ar bando kartoti skiemenis, garsus, reaguoja į mokytojo kalbą?

**Mokytojo veiklos
ir vaikų mokymosi
bei pasiekimų ryšio
refleksija**

5.

SU KUO IR KAIP TARTIS DĖL VEIKLŲ PLANAVIMO?

Už vaikų veiklų planavimą yra atsakingi grupės mokytojai. Tačiau kokybišką vaikų ugdymąsi užtikrinsime tik tuomet, kai veiklų planavime dalyvaus visi ugdymo(si) proceso dalyviai.

Grupės mokytojai į veiklų plano kūrimą įtraukia visus ugdytojus: muzikos, fizinio ugdymo, kalbos (tautinių mažumų vaikų grupėse), dailės ar kitus mokytojus, mokytojų padėjėjus, švietimo pagalbos specialistus. Tai padeda užtikrinti visuminį, nepertraukiamą ir neperkrautą vaiko ugdymąsi per dieną. Švietimo pagalbos specialistai kartu su grupės mokytojais aptaria vaikų pasiekimus, poreikius, ugdymo(si) galimybes, galimas kliūtis konkrečioms vaikams dalyvauti planuojamoje bendroje veikloje. Kartu su mokytojais numato pastoliavimo ir paramos būdus, kad užtikrintų kiekvieno vaiko visavertį dalyvavimą ir įsitraukimą.

Svarbiausi ugdymo(si) proceso dalyviai yra vaikai. Grupės mokytojai ir jų padėjėjai stengiasi suprasti ir išsiaiškinti, ko vaikai nori, kas jiems patinka, kas aktualu:

- jie stebi vaikų emocijas, susidomėjimą, įsitraukimą, iniciatyvas, jiems kylančius iššūkius ir kitus ženklus, darydami įžvalgas apie tai, kas domina vaikus;
- išgirsta vaikų klausimus, fiksuoja komentarus, įžvalgas, refleksijas, numatydami tolesnę veiklų plėtotę;
- pastebi vaikų sumanymus, idėjas, kad plėtotų jas įtraukdami į tolesnes veiklas;
- kalbasi su vaikais, kas jiems rūpi, ką jie norėtų sužinoti, tyrinėti, ką pamatyti, kur pabuvoti.

Su tėvais grupės mokytojai komunikuoja dėl vaikų pasiekimų plėtotės, tariasi dėl jų įsitraukimo į vaikų veiklas grupėje, dėl bendrų projektų, išvykų. Skatina tėvus prisidėti prie ugdymo(si) kontekstų kūrimo, motyvuoja siūlyti idėjų vaikų ugdymui(si). Dalinasi su tėvais veiklos idėjomis, kad tėvai vaikų ugdymą(si) pratęstų namų aplinkoje.

6.

KAS PADEDA PASIEKTI, KAD VEIKLŲ PLANAVIMAS BŪTŲ KRYPTINGAS IR NUOSEKLUS?

Kad planuojama veikla būtų kryptinga ir nuosekli, pagrindiniai mokytojo dokumentai turėtų būti *Pasiekimų aprašas* (skaitmeninė ar popierinė jo forma) ir mokyklos ikimokyklinio ugdymo programa (skaitmeninė ar popierinė jos forma).

Apmąstydamą planavimo procesą, mokytojų ir švietimo pagalbos specialistų komanda sutaria, kur ir kaip bus patogiau žymėti, ką jau pasiekė vaikai, kuriam ugdymo(si) turiniui jau skirta dėmesio.

Planuodami siektinus vaikų pasiekimus *Pasiekimų apraše* galime paspalvinti tuos pasiekimus, kuriuos vaikai jau įgijo. Tuomet matysime, kuriems pasiekimams turime skirti dėmesio kitą kartą. Žymėjimuisi taip pat patogūs *Vaikų ugdymosi pasiekimų stebėsenos priemonės* „Pasiekimų žingsneliai“ lapai. Mokyklos, besinaudojančios elektroniniais dienynais, kuriuose yra skaitmenizuoti vaikų pasiekimai ir galima žymėti, kurio žingsnio pasiekimus vaikas jau įgijo, sėkmingai naudojasi šia galimybe.

Atsirenkant ugdymo(si) turinį vaikų veikloms, mokytojams svarbu vadovautis mokyklos programa, kurioje šis turinys glaustai pateiktas. Ugdymosi turinį, kuriam jau skyrė dėmesio planuodami veiklas, mokytojai galėtų paspalvinti mokyklos programoje. Taip bus galima matyti, koks turinys jau tapo vaikų savastimi, o kuriam dėmesio reikės skirti ateityje.

Taip galėsime išvengti fragmentiškumo ir užtikrinti visuminį vaikų ugdymą(si).

PRIEDAI

1 priedas. Vaikų iniciatyvas atliepančių veiklų plano forma

Vaikų idėja (pavadinimas ir komentaras)

Ugdymo(si) kontekstas / provokacija

Vaikų iniciatyvos

Mokytojų iniciatyvos

Pastoliai: vaikas ir jam skirti pastoliai

Ko sieksime (vaikų pasiekimai)

Ką stebėti ir fiksuoti

**Mokytojų veiklos ir vaikų mokymosi
bei pasiekimų ryšio refleksija**

2 priedas. Tikslingo veiklų planavimo forma

Veiklų pavadinimas

(projektas, fenomenas, veiklos ar kt.)

Ko sieksime (pasiekimai)

Vaikų dėmesio centre

Įkvepianti provokacija / iššūkis

Įtraukiantis ugdymo(si) kontekstas

Vaikų iniciatyvos ir idėjos

Atvirosios idėjos vaikų veiklai

Pastoliai: vaiko vardas ir jam skirti pastoliai

Reflektavimo su vaikais būdas (-ai)

Ką stebėti ir fiksuoti

Mokytojų veiklos ir vaikų mokymosi bei pasiekimų ryšio refleksija

3 priedas. Veiklų, grindžiamų vaiko ir mokytojo sąveika, plano forma

Auginanti veikla (pavadinimas)

Vaikų dėmesio centre

Ko sieksime (pasiekimai)

Vaiko galias auginantis
ugdymo(si) kontekstas

Idėjos veikimui kartu

Pastoliai: vaiko vardas,
pastoliavimo būdas

Ką stebėti ir fiksuoti

**Mokytojo veiklos ir vaikų mokymosi bei
pasiekimų ryšio refleksija**

4 priedas. Vaikų iniciatyvas atliepančių veiklų plano įgyvendinimo aprašas. Vaikų darželio „Strazdanėlės“ mokytojų Agnės Ančaitės-Kovalenkienės, Astos Kazlauskienės, Sonatos Latvėnaitės-Kričienienės įgyvendinta veikla

VAIKŲ IDĖJA

Pirmadienio ryte pakviečiau vaikus papasakoti apie savaitgalio įspūdžius. Aš labai nustebau, kad jie šiandien visi norėjo pasidalinti, kurie anksčiau nepasakodavo. Ryto rato metu vaikai kalbėjosi apie savaitgalio keliones, pasakojo įspūdžius. Aš uždaviau tik vieną klausimą. Vaikai noriai pasakojo, aš klausausi ir fiksuojau jų mintis.

„Valgiau čipsus Super Mario! Matėm futbolą!“ (Matas, 4 m. 2 mėn.).

„Buvau Zarasuose, valgiau baronkas ir šokinėjau ant batuto! Dar važiauvau į Laukagalius, kad galėčiau pažaisti krepšinį“ (Dominyka, 4 m. 10 mėn.).

„Aš buvau kaime, irgi buvo krepšinis, aš nepataikiau, bet tėtis moka pataikyti. Buvau muziejuje, mačiau ryklį. Buvau prie jūros! Kaime buvo baba ir diedukas. Buvo labai ilgos atostogos! Dar mačiau delfinų pasirodymą ir jie aptaškė, pamojavo su letena. Dar mačiau jūrų liūtus“ (atostogų įspūdžiais pasidalino Elija, 4 m. 2 mėn.).

„Buvo kraujas ant piršto, tada mama uždėjo šuniukų pleistrą. Tada važiauvau paspirtuku atsargiai! Išgriuvau iš medžio, tada bijau medžio. Važiauvau prie jūros – su banginiais“ (Domas, 3 m. 4 mėn.).

„Buvau kino teatre, žiūrėjau „Katytę Mokšę“ (Dominyka, 4 m. 10 mėn.).

„Pasidariau ant rankos tatuiruotę!“ (Rokas, 4 m. 11 mėn.).

„Mačiau balionus! Mėlynas buvo“ (Abigailė, 2 m. 10 mėn.).

Pastebėjau, kad šiandien vaikai dalinasi patirtimis: pasakojo apie keliones, sporto žaidimus (futbolą, krepšinį), matytus gyvūnus (ryklį, delfinus, jūrų liūtus).

Atviros idėjos atsirado natūraliame socialiniame kontekste ryto rato erdvėje, kur vaikai drąsiai dalinasi patirtimis, uždavė vieni kitiems klausimus, kai norėjo pasitikslinti.

UGDymo(SI) KONTEKSTAS, PROVOKACIJA

Drauge su tėveliais kūrėme ugdymo(si) kontekstą

Dėmesį patraukė vaikų pasakojimai apie keliones ir keliones įvairiomis transporto priemonėmis. Norėjau tęsti toliau. Pasitarę su kitomis mokytojomis, drauge nusprendėme įtraukti į ugdymo(si) procesą ir tėvelius. Pakvietėme tėvelius atsiųsti vaikų vasaros įspūdžių, kelionių nuotraukų. Drauge su tėveliais kūrėme ugdymo(si) kontekstą, kuriame vaikai galės toliau pasakoti, prisiminti ir dalintis patirtimis.

Grupės erdvėje paruošėme aplinką, kur pakabinome vaikų akių lygyje jų kelionių nuotraukas. Vaikai save atpažino, prisiminė netolimoje praeityje įvykius ir pasakojo.

PROVOKACIJOS PLĖTOTIS UGDYMO(SI) KONTEKSTUI

Po kelių dienų nuotraukas perkabinome ir šalia jų papildomai eksponavome senovines nuotraukas, kuriose buvo pavaizduotos įvairios transporto priemonės – kietos, tramvajai ir senoviniai automobiliai. Greta, ant staliuko, sudėjome visas grupėje esančias mašinėles.

Prie nuotraukų esančioje lentynoje išdėliojome priemones gavtvių statybai (medžiagines, popierines ir plastikines juosteles, kartonus, kartonėlius, kartonines tūtas).

VAIKŲ INICIATYVOS

Vaikų iniciatyvos tapo svarbia veiklos vystymosi dalimi. Kurdami kelius vaikai ieškojo būdų, kaip juos sujungti, tarėsi tarpusavyje ir siūlė įvairius sprendimus. Iš turimų medžiagų jie patys sumanė kurti tunelius ir tiltus. Viena mergaitė mašinėlę panaudojo kaip transportavimo priemonę – ant jos vežė gėlytes ir įvairias smulkias priemones, taip praplėsdama įprastą žaidimo su transporto priemonėmis paskirtį. Žaisdami mašinytėmis vaikai labiausiai domėjosi ne įprastu važiavimu keliais, o įvairiais eksperimentais – važiavimu tuneliais, nuo nuolydžių, per kliūtis, skirtingais paviršiais bei ieškojo naujų būdų.

Tyrinėdami aplinką vaikai atrado metalinius vamzdžius ir nusprendė juos panaudoti kaip tunelį ar garažą transporto priemonėms. Netrukus vaikų dėmesį patraukė garsas, kurį skleidė mašinytė važiuodama vamzdžiu. Vaikai kartojo veiksmą, lygino garsus, stebėjo rezultatą ir dalinosi atradimais vieni su kitais. Susidomėjimas buvo toks didelis, kad netrukus tunelyje atsidūrė beveik visos mašinytės. Ši situacija atskleidė, kaip vaikų dėmesys nuo konstrukcijų kūrimo natūraliai persikėlė į garsų ir medžiagų savybių tyrinėjimą.

Vaikai savarankiškai inicijavo pokalbį apie grupės erdvėje eksponuojamas mašinytes. Susėdę ratu jas apžiūrino, lygino modelius, spalvas, aptarė jų paskirtį ir tarėsi, kas kokią pasirinktų žaidimui. Mokytojų vaidmuo buvo stebėti vaikų bendravimą ir, užduodant pavienius atvirus klausimus, palaikyti jų tyrinėjimą bei diskusiją.

MOKYTOJŲ INICIATYVOS, PAGALBA

- Mokytoja atkreipė vaikų dėmesį į nespalvotą knygą apie senovines transporto priemones ir pakvietė tyrinėti joje bei ant sienos esančiose nuotraukose pavaizduotas transporto priemones. Vaikai pastebėjo transporto priemonių panašumus ir skirtumus, lygino vaizdus, samprotavo apie jų paskirtį bei pokyčius laikui bėgant. Atvirais klausimais, tokiais kaip „Ką pastebite šiose nuotraukose?“, „Kuo šios transporto priemonės panašios ir kuo skiriasi?“, „Kuri transporto priemonė jums atrodo įdomiausia ir kodėl?“, mokytoja įtraukė vaikus į diskusiją. Vaikai dalinosi savo patirtimi, pasakojo apie mėgstamiausias transporto priemones.
- Pasiūlė pradėti statyti kelią, kaip knygos tęsinį.

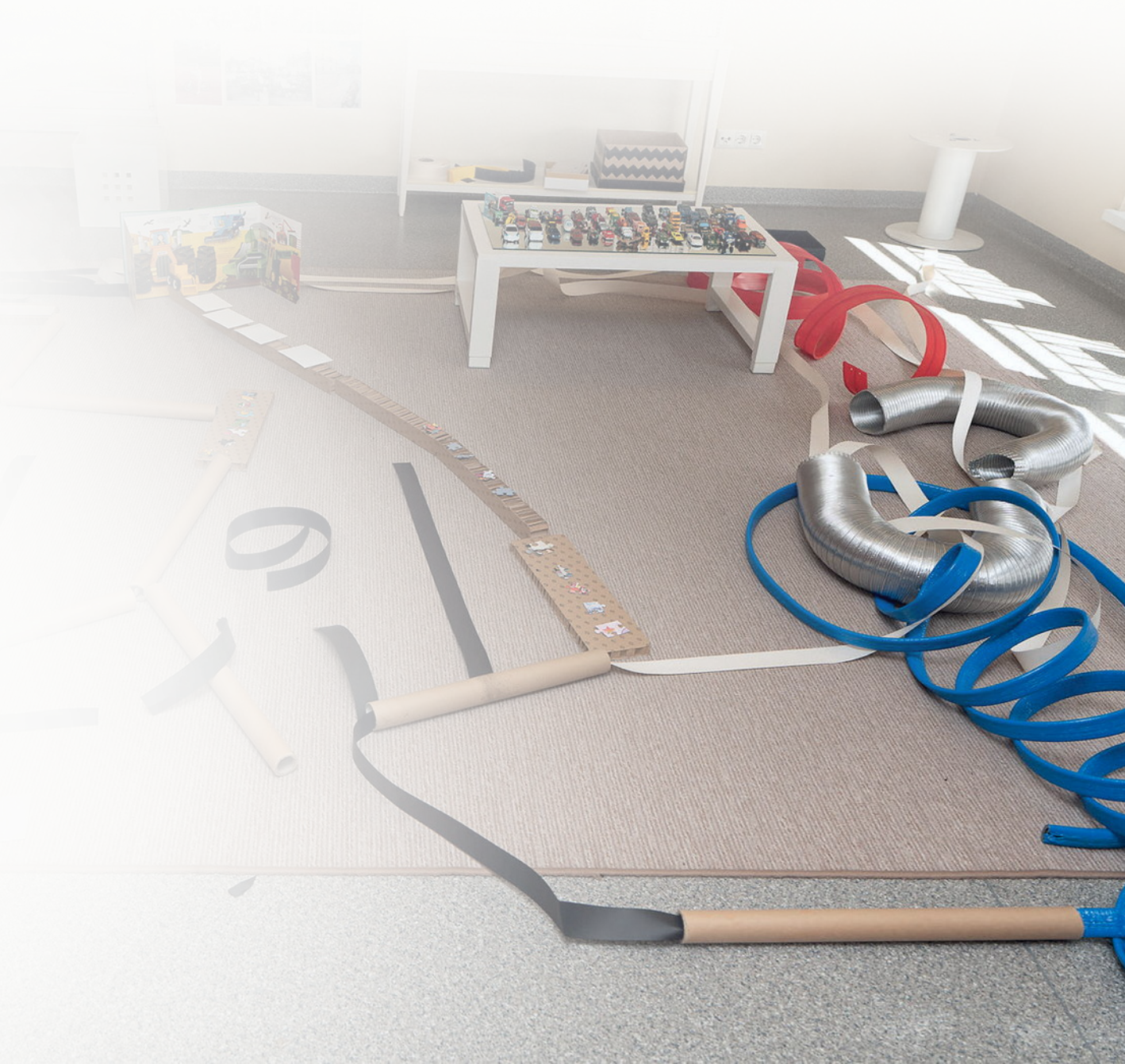
• Kitą dieną mokytojos papildė aplinką augalais. Drauge su vaikais apžiūrėjo nuties-tus kelius ir kalbėjosi apie augalus, medžius gatvėse bei parkus mieste. Pokalbio metu vaikai dalinosi savo pa-stebėjimais ir patirtimis apie juos supančią aplinką, svarstė, kaip aplinkos dizaineriai dėlioja ir komponuoja augalus prie automobilių kelių, gatvių bei trasų, kad aplinka būtų estetiška ir jauki.

PASTOLIAI IR PAGALBA

Mokytojos padėjo vaikams spręsti konfliktines situacijas, kai žaidimo metu buvo netyčia sugriaujami kitų vaikų statiniai. Pokalbiais ir klausimais vaikai buvo kviečiami pastebėti vieni kitų kuriamą erdvę, tartis ir ieškoti sprendimų, kaip tęsti žaidimą netrukdam kitiems.

Atsižvelgdamos į išryškėjusius vaikų interesus, sukūrėme kelias papildomas edukacines erdves, siekdamos sudaryti galimybes skirtingoms veikloms ir pasirinkimams. Vaikai galėjo skaityti knygas, piešti, žaisti namelyje su lėlytėmis. Tačiau transporto priemonių tyrinėjimo ir kelių konstravimo veiklos buvo tokios patrauklios, kad dauguma vaikų jose išliko ilgą laiką, plėtojo pradėtus sumanymus, kūrė naujas idėjas ir nesiekė keisti veiklos krypties. Tai parodė gilų vaikų įsitraukimą, susitelkimą ir motyvaciją tęsti savarankiškai pradėtus tyrinėjimus.

KĄ STEBĖTI IR FIKSUOTI

Kas pastebėta

- Visi vaikai aktyviai reagavo į tėvelių atsiųstas nuotraukas. Nuotraukas pristatė su pasididžiavimu, noriai pasakojo apie savo keliones, matytas transporto priemones ir kartu keliavusius žmones.
- Klausydamiesi draugų pasakojimų vaikai domėjosi kitų patirtimis, stebėjo nuotraukas, komentavo ir papildė pokalbius savais prisiminimais.
- Po kelių dienų vaikai prisiminė ne tik savo, bet ir draugų pasakojimus, paminėjo jų keliones, transporto priemones ir matytas vietas.
- Žiūrėdami į nuotraukas vaikai pasakojo išsamiau, nei remdamiesi vien prisiminimais. Nuotraukos padėjo prisiminti daugiau kelionės detalių, įvykių ir aplinkos objektų.
- Transporto priemonių erdvėje aktyviai įsitraukė tiek mergaitės, tiek berniukai. Vaikai dalinosi mašinėlėmis, kūrė kelius, trasas ir kitus statinius.
- Žaidimų metu vaikai neapsiribojo kelių statymu. Eksperimentuodami su medžiagomis kūrė naujus objektus – mašinų slėptuves, plovyklas, įvairias konstrukcijas ir jų paskirtis.
- Mergaitės dažniau rinkosi individualų žaidimą, kūrė savarankiškai ir rūpinosi žaidimo erdvės tvarka. Berniukai dažniau veikė poromis, eksperimentavo ir ieškojo naujų žaidimo galimybių.
- Vaikai buvo susitelkę į kuriamą žaidimą ir vykstančius procesus. Dėmesys krypo į naujų idėjų įgyvendinimą, statymą ir tyrinėjimą „čia ir dabar“.
- Įsitraukę į žaidimą kai kurie vaikai nepastebėdavo kitų sukurtų statinių ar objektų. Prireikdavo mokytojos priminimų atkreipti dėmesį į bendrą žaidimo erdvę.
- Knygos apie transporto priemones sulaukė didelio vaikų susidomėjimo. Kai kurie vaikai pirmiausia rinkosi knygas ir jas tyrinėjo, o tik vėliau įsitraukė į žaidimus su transporto priemonėmis.
- Vaikus labiausiai domino knygoje vaizduojamos transporto priemonės, jų pavadinimai, paskirtis ir išvaizda.
- Vyresni vaikai drąsiau pasakojo apie savo patirtį grupėje, kūrė ilgesnius pasakojimus ir atsakinėjo į klausimus. Jaunesni vaikai dažniau vartojo trumpus pasakymus, tačiau taip pat įsitraukė į pokalbius.
- Kurdami ir tyrinėdami vaikai aktyviai bendravo tarpusavyje – komentavo savo veiksmus, tarėsi, dalinosi idėjomis ir aptarė kuriamus objektus.

SAVO VEIKLOS IR VAIKŲ MOKYMOSI BŪDŲ BEI PASIEKIMŲ RYŠIO REFLEKSIJA

Veiklos apie transporto priemones, keliones ir vaikų kelionių patirtis pasiteisino – vaikai aktyviai įsitraukė į pasakojimus, žaidimus ir tyrinėjimą. Tėvelių atsiųstos nuotraukos tapo svarbia priemone, skatinančia vaikų kalbinę raišką, atmintį, žaidimą.

Vaikai su pasididžiavimu pristatė savo nuotraukas, noriai pasakojo apie keliones, transporto priemones, kartu keliavusius šeimos narius. Vaikai klausydamiesi draugų pasakojimų domėjosi, uždavė klausimų, o po kelių dienų prisiminė ne tik savo, bet ir kitų vaikų patirtis. Tai parodė, kad vaikai geba atpažinti ir prisiminti netolimoje praeityje vykusius įvykius, užfiksuotus nuotraukose.

Stebėta, kad žiūrėdami į nuotraukas vaikai pasakojo išsamiau, prisiminė daugiau detalių, tiksliau nusakė įvykius, vietas ir savo išgyvenimus. Nuotraukos padėjo plėtoti nuoseklesnį pasakojimą ir skatino vaikus vartoti daugiau žodžių bei sakinių.

Sukurtos žaidimų erdvės su transporto priemonėmis skatino vaikų bendravimą, bendradarbiavimą ir kūrybiškumą. Vaikai neapsiribojo vien kelių ar trasų statymu – kūrė naujus objektus, eksperimentavo su medžiagomis, ieškojo naujų žaidimo

būdų. Berniukai dažniau veikė poromis, kartu kūrė ir išbandė naujas idėjas, o mergaitės dažniau rinkosi individualų žaidimą, kruopščiai tvarkė ir organizavo savo žaidimų erdvę.

Pastebėta, kad vaikų iniciatyvos dažnai pranoko mokytojos numatytą veiklos kryptį. Atsirado naujų sumanymų – mašinų slėptuvės, plovyklos, įvairūs statiniai ir konstrukcijos. Mokytojos vaidmuo buvo palaikyti vaikų idėjas, užduoti klausimus, skatinti pastebėti vieniems kitų kūrinius ir rūpintis bendromis priemonėmis.

Didelio vaikų susidomėjimo sulaukė knygos apie transporto priemones. Vaikai savarankiškai rinkosi jas vartyti, ieškojo pažįstamų transporto priemonių, aptarinėjo jų paskirtį ir dalinosi turimomis žiniomis. Knygos tapo papildomu informacijos šaltiniu, praturtinusiu žaidimus ir pokalbius.

Veiklų metu buvo stebima aplinkos pažinimo ir kalbinės raidos pasiekimų pažanga. Vaikai vis drąsiau reiškė mintis, pasakojo savo patirtį, klausėsi kitų ir prisiminė draugų pasakojimus. Modeliuojami ugdymo(si) kontekstai sudarė sąlygas natūraliai plėtoti vaikų kalbiniams gebėjimams, socialiniams santykiams, kūrybiškumui ir aplinkos pažinimui. Pasiūlytos priemonės ir atviros veiklos skatino vaikų iniciatyvumą, savarankiškumą ir aktyvų mokymąsi per patirtį.

5 priedas. Tikslingo veiklų plano įgyvendinimo aprašas. Vilniaus lopšelio-darželio „Vydūnėlis“ mokytojų Olgos Bagrovos, Vaidos Balčiūnaitytės, Gražinos Kasperavičienės ir direktorės Monikos Kelpšienės sumodeliuotos ir įgyvendintos veiklos

VEIKLŲ PAVADINIMAS. Fenomenas: PĖDSAKAI

Fenomenas buvo tyrinėjamas 3–4 metų vaikų grupėje „Spindulių vaikai“, 4–5 metų vaikų grupėje „Vėjų vaikai“ ir 5–6 metų vaikų grupėje „Miškų vaikai“. Kadangi fenomeno tyrinėjimas vyko su skirtingo amžiaus vaikais, pasirinkta siekti dviejų pasiekimų sričių 3–6 pasiekimų žingsnelių gebėjimų.

KO SIEKSIME?

Tyrinėjimas: 6 pasiekimų žingsnis. Tyrinėja, <...> kaip žmonės gyveno seniau ir kaip gyvena dabar. 5 pasiekimų žingsnis. Stebėdamas, eksperimentuodamas išsiaiškina objektų požymius, medžiagų savybes <...>. <...> apibūdina tyrinėjamų objektų požymius, panašumus ir skirtumus; savo stebinius palygina su kitų stebiniais <...>. 4 pasiekimų žingsnis. Tyrinėdamas aplinkos objektus ir reiškinius, savo ir kitų veiklos elementus <...> remiasi patirtimi ir vaizduote. Padedamas pasirenka eksperimentavimui reikalingas priemones ir medžiagas. 3 pasiekimų žingsnis. <...> Manipuliuoja gamtine medžiaga, formomis <...> at-
randa naujus veikimo būdus.

Aplinkos pažinimas: 6 pasiekimų žingsnis. Samprotauja apie tai, kaip žmonės gyveno, ką dirbo seniau, kokie daiktai buvo naudojami, kaip jie pasikeitė, kaip atrodo dabar. 5 pasiekimų žingsnis. Fiksuodamas gamtinių objektų stebinius, įžvelgia kai kuriuos akivaizdžius objektams būdingus požymius. Pradedama suvokti praeitį, dabartį, ateitį <...>. 4 pasiekimų žingsnis. Atpažįsta ir pavadina kelis dažniausiai stebėtus daiktus, gyvūnus, augalus <...> reiškinius (pėdsakas, įspaudas), nusako akivaizdžius jų požymius. 3 pasiekimų žingsnis. Pažįsta daugiau artimiausioje aplinkoje esančių daiktų, augalų, gyvūnų, pradedama vartoti tikslus jų pavadinimus.

VAIKŲ DĖMESIO CENTRE:

- Kas yra pėdsakas?
- Kokių būna pėdsakų?
- Kaip padaryti kūno dalies ar daikto pėdsaką?
- Kodėl kai kurie pėdsakai išnyksta arba išryškėja?
- Ką aptikti pėdsakai pasakoja apie gamtos reiškinius, gyvūnus, žmogų?
- Ką seni daiktai pasakoja apie praeitį?

ĮKVEPIANTI PROVOKACIJA / IŠŠŪKIS

Mano kūno pėdsakų žemėlapis

Grupėje vienoje erdvėje vaikai rado ant celofano ir didelių popieriaus lapų papilto smėlio, krūvelę miltų, indelius su kūno dažais. Kad vaikai žaismingai įsitrauktų į fenomeno „Pėdsakai“ tyrinėjimą, jie buvo paskatinti išbandyti, kaip galima palikti savo pėdų ar plaštakų pėdsakus. Vaikai patyrė tiesioginę žodžio „pėdsakas“ prasmę.

Kitoje erdvėje vaikai rado didelį storo porolono gabalą. Jie intuityviai ant jo lipo, šokinėjo, ropojo, jį spaudė, palikdami savo kūno pėdsakus ir stebėdami, kaip jie atsiranda ir išnyksta.

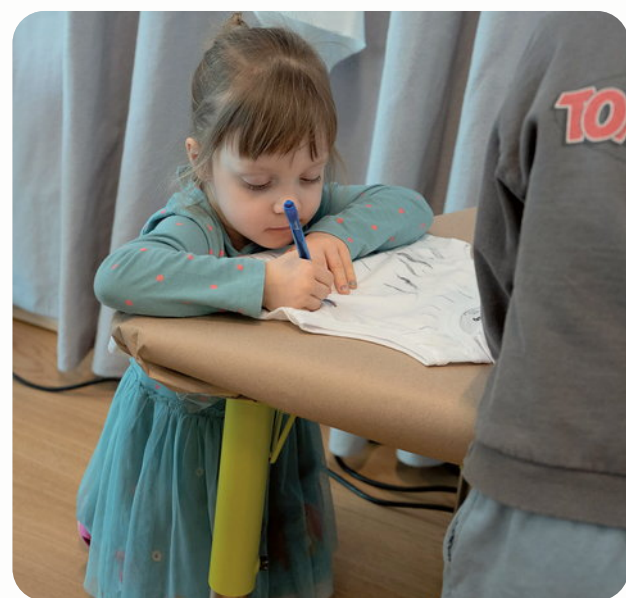
Ant staliuko buvo padėta balto molio, kuris kvietė vaikus padaryti bet kurios savo kūno dalies atspaudą. Ant molio vaikai paliko pėdos, piršto, alkūnės, veido (nosies, lūpų), ausies įspaudus. Patyrė, kokius pėdsakus, prisiliesdamas prie minkšto molio, gali palikti jų kūnas.

ĮTRAUKIANTIS UGDYMO(SI) KONTEKSTAS

Matomi ir nematomi, išnykstantys ir išryškėjantys pėdsakai

Grupėje buvo sudėliotos priemonės, skatinančios vaikus veikti, tyrinėti, stebėti netikėtą padaryto pėdsako išnykimą, išryškėjimą, keitimąsi. Vienos vaikams labiau įprastos priemonės – kreidiniai spalvikeliai, kreidelės, popierius, magiškas rašiklis su UV lempute ir kt. – buvo skirtos pažadinti vaikų iniciatyvas tyrinėti jų paliekamus pėdsakus. Kitos priemonės – siuvėjo žymekliai ir plaukų džiovintuvas, cianotipijos priemonės – buvo skirtos mokytojoms veikti drauge su vaikais, siekiant išprovokuoti vaikų nuostabą, kai pėdsakai netikėtai išnyksta ar atsiranda.

Vienoje erdvėje vaikų laukė siuvėjo žymekliai, medvilniniai marškinėliai, plaukų džiovintuvas, vaikiškas lygintuvas. Ant užuolaidos pakabinti aprašinėti medvilninio audinio gabaliukai kvietė įsitraukti į marškinėlių gražinimą siuvėjo žymekliais.

Vaikai pasinėrė į dar neišbandytą veiklą – siuvėjo žymekliu puolė gražinti marškinėlius.

Kai marškinėliai jau buvo išgražinti, mokytoja įjungė plaukų džiovintuvą ir pasiūlė vaikams pažiūrėti, kas nutiks, jei džiovintuvo srovę nukreipsime į marškinėlių raštus. Ignė (3 m. 9 mėn.) nukreipė plaukų džiovintuvo oro srovę į savo išgražintus marškinėlius. Vaikai su nuostaba stebėjo, kaip pranyksta Ignės išpiešti raštai, ir šūkčiojo: „Dingo!“. Kiekvienas norėjo išbandyti, kaip dingsta jo marškinėlių raštai. Savarankiškai vaikų tyrinėjimai tęsėsi, kol buvo patenkintas jų smalsumas.

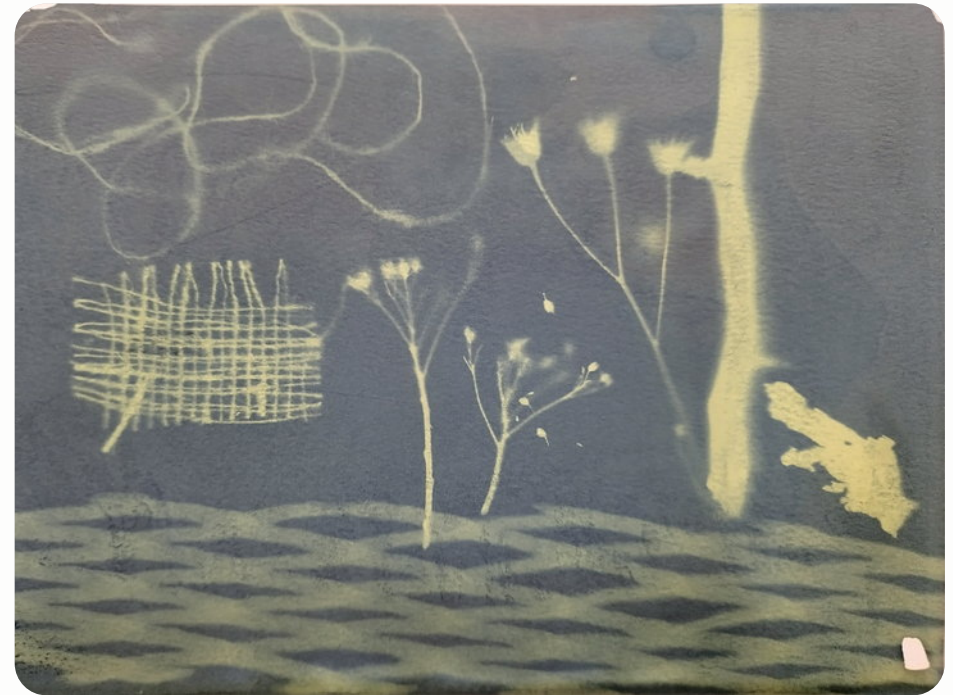

Kitoje erdvėje vaikų laukė priemonės saulės atspaudų (cianotipijos) darymui: specialiai paruošti popieriaus lapai, priemonės, iš kurių vaikai gali kurti paveikslus, ir UV lempa sukurtiems paveikslams apšviesti, kad išryškėtų ant popieriaus sudėliotų priemonių pėdsakai.

Vaikai kūrė paveikslus iš augalų, pagaliukų, siūlų, tinklelio. Kai paveikslas, vaiko nuomone, būdavo baigtas, mokytoja įjungdavo UV lempą ir paprašydavo paveikslą padėti po lempos šviesa. Su vaikais susitarė, kad vėliau ateis pažiūrėti, koks stebuklas įvyks su paveikslu.

Po gero pusvalandžio mokytoja pakvietė vaikus pažiūrėti, kas nutiko su jų sukurtais paveikslais. Vaikai nieko nepastebėjo. Tada mokytoja paprašė vaikų nuo paveikslo nuimti šakelę, siūlą ar kitą elementą. Vaikai nustebo, pamatę, kad ant popieriaus liko šviesus to daikto pėdsakas. Nuo popieriaus nurinkę visus objektus, vaikai apžiūrinėjo daiktų pėdsakų paveikslus.

VAIKŲ INICIATYVOS IR IDĖJOS

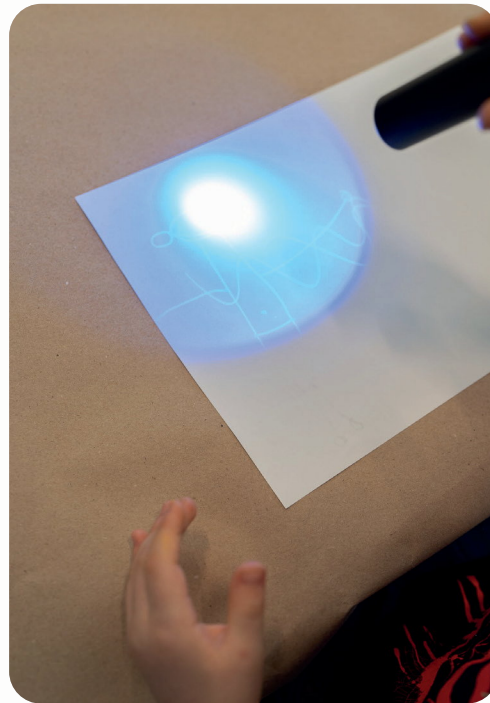
Sukurtame ugdymo(si) kontekste vaikai rado kreidinių spalviklių, kreidelių, popieriaus, magišką rašiklį su UV lempute.

Oskaras (4 m.) ir Adriana (3 m. 9 mėn.) eksperimentavo, kokį pėdsaką ant balto popieriaus lapo palieka angliukas ir kokį pėdsaką ant juodo kreidinio stalo paviršiaus palieka baltas skystos kreidos rašiklis.

Adriana (3 m. 9 mėn.) pabandė baltu skystos kreidos rašikliu piešti ant balto popieriaus lapo. Nustebė, kad rašiklio pėdsako beveik nesimato.

Ignė (3 m. 9 mėn.), Adriana (3 m. 9 mėn.) ir Hubertas (4 m.) eksperimentavo su nematomo rašalo rašikliu. Pabraukė ant popieriaus lapo, nieko nejžvelgė, ir jau norėjo mesti eksperimentavimą. Tačiau Hubertas, kuris rankoje laikė UV lemputę, netikėtai ją įjungė ir vaikai staiga išvydo, kad išryškėjo rašiklio palikti pėdsakai. Vaikai susidomėjo ir tęsė eksperimentavimą.

ATVIROSIOS IDĖJOS VAIKŲ VEIKLAI

Daiktų pėdsakų paveikslas. Vaikams buvo siūloma atrasti ir išbandyti įvairius būdus išgauti daiktų pėdsakus, sukuriant daiktų pėdsakų paveikslą. Priemonės sudarė galimybes daryti daiktų įspaudus į molį, smėlį; daryti daiktų ar jų tekstūrų atspaudus, ant jų uždėtą popieriaus lapą braukiant angliuko šonu, kreidele; daryti daiktų paviršiaus atspaudus, nu-
dažant jų paviršių ir darant jo atspaudą ant popieriaus lapo; išgauti daiktų šešėlius ir pan. Fotografijos rodo tik keletą iš daugelio vaikų išbandytų idėjų sukurti daiktų pėdsakų paveikslą.

Per langą skaisčiai šviečiant saulei, ant grindų žaidžiantys vaikai pastebėjo, jog žaislai ir daiktai meta gražų šešėlį. Ieškojo įdomesnių priemonių ir kūrė daiktų šešėlių paveikslą.

Vincas (5 m.), Leonas (4 m. 11 mėn.) ir Emilija (4 m. 11 mėn.) išbandė, kokį pėdsaką ant molio palieka skirtingi tarkos šonai.

Bendromis pastangomis vaikai sukūrė daiktų atspaudų ant molio paveikslą. Jie išbandė, kokį pėdsaką palieka gamtos objektai, tokie kaip kankorėžiai, riešutų kevalai, kriauklė. Grupėje susirado monetų ir darė įspaudus monetas briauna bei plokščiosiomis monetas pusėmis. Eksperimentavimui ir kūrybai vaikai pasitelkė butelių ir flomasterių kamštelius, netgi stalo įrankius.

Pėdsakų medžiotojai. Vaikai buvo kviečiami į *Gamtos pėdsakų erdvę* apžiūrėti paveikslų ir joje esančių objektų, tyrinėti objektus ir pasikalbėti, kieno paliktus pėdsakus – vėjo, lietaus, gyvūnų, žmogaus ar kt. – jie stebi. Lauke buvo labai šalta žiemos diena, todėl veikla vyko grupėje. Šiltesnėmis žiemos ir kitų metų laikų dienomis prasmingiau gamtos pėdsakų ieškoti kieme, parke, miške.

Meda (5 m. 6 mėn.) atrado ir tyrinėjo vabzdžių paliktus pėdsakus medienoje po žieve. Elena (5 m. 6 mėn.) ir Meda (5 m. 6 mėn.) priėjo išvadą, kad obuolį pragraužė kirminas, o morką – žiurkėnas. Vaikai spėliojo, kas apgraužė kankorėžį, kieno pėdsakai paveikslėlyje ant smėlio ir kt.

Daiktų muziejus: praeities pėdsakai. Su vaikais buvo susitarta, kad jie ieškos daiktų, kurie saugo praeities prisiminimus. Jie atsineš tuos daiktus į grupę, kartu su mokytoja kurs praeitį primenančių daiktų muziejų, pasakos daiktų istorijas.

Kartu su mokytoja vaikai sukūrė įdomų daiktų muziejų. Vaikai mokytojai pasakojo atsinešto daikto istoriją, kalbėjo apie tai, kokį praeities įvykį jis mena, kaip šie daiktai buvo naudojami praeityje. Mokytoja užrašė vaikų pasakojimus ir pritvirtino šalia eksponuojamų daiktų.

Vaikai noriai rodė vieni kitiems savo atsineštus daiktus ir apie juos pasakojo.

Kotryna (5 m. 8 mėn.) į daiktų muziejų atsinešė žaislą ežiuką ir vaikams pasakojo: „Kai mano mama gimė, tada jai padovanojo šį žaisliuką. Ir jinai su šiuo žaisliuku, kai buvo maža, žaidė. Ir mano mamos žaisliukui yra 33 metai, kiek mamai. Mama sakė jį labai saugoti.“

Mindaugas (5 m. 8 mėn.) į grupę atsinešė daugkartinio naudojimo švirktus: „Čia yra švirktai. Gavau iš *babytės*. Jie ne vienkartiniai, o ilgam laikui.“

Paskaičius Vytauto. V. Landsbergio knygelę „Pūkis ir Migla“ mokytoja inicijavo pokalbį apie gerumą. Su vaikais kalbėjosi, kaip mes jaučiame, patiriame gerumą? Kokį pėdsaką kito gerumas palieka mūsų širdelėje? Kaip mes galime išreikšti padėką kitiems už jų gerumą, kurį patyrėme. Vaikams kilo idėjų padaryti širdelę, nupiešti gėlytę, parašyti žodį „myliu“. Dėkingumo ženklus reikėjo kur nors sudėti, tad vaikams kilo mintis sukurti „Gerumo pėdsakų takelį“.

PASTOLIAI: vaiko vardas, pastoliavimo būdas

Tomui (vardas dėl etikos sumetimų pakeistas) svarbu plėtoti elementarų žodyną. Todėl mokytoja kartkartėmis prieidavo prie Tomo ir raiškiai tardama pavadindavo daiktus ar medžiagas, su kuriais jis veikė, ir jo atliekamus veiksmus. Žodžius pakartodavo po keletą kartų.

REFLEKTAVIMO SU VAIKAIS BŪDAS (-AI)

Buvo naudojamas reflektyvus pokalbis su vaikais:

- Kas čia? Kieno šis pėdsakas / įspaudas?
- Ką naujo sužinojau, atradau, išmokau tyrinėdamas pėdsakus?
- Kaip aš tyrinėjau pėdsakus?

KĄ STEBĖTI IR FIKSUOTI

- Kaip vaikai aiškina, kas yra „pėdsakas“ (kaip konkretų pėdos paliktą ženklą ar suteikia platesnę prasmę)? (Tyrinėjimas)
- Kiek skirtingų priemonių ir būdų pasirenka ir išbando pėdsakams kurti? (Tyrinėjimas)

- Kiek išreiškia idėjų, svarstydami, kodėl pėdsakai išnyko, pasikeitė ar išryškėjo? (Tyrinėjimas)
- Kiek gamtos reiškinių, gyvūnų, žmonių pėdsakų atranda ir kaip juos susieja su pėdsaką palikusiojo savybėmis? (Aplinkos pažinimas)
- Kaip susieja daiktą su praeityje vykusiais įvykiais, žmonių gyvenimu? (Aplinkos pažinimas)

Vaikų pasiekimų įrodymai dokumentuoti ir pateikti vaikų pasiekimų aplankuose.

MOKYTOJŲ VEIKLOS IR VAIKŲ MOKYMOSI BEI PASIEKIMŲ RYŠIO REFLEKSIJA

Veiklos atskleidė, kad fenomenas „Pėdsakai“ yra prieinamas skirtingo amžiaus vaikų tyrinėjimo ir aplinkos pažinimo pasiekimams plėtoti. Be to, yra palankus siekti kitų pasiekimų sričių gebėjimų – spontaniškas pasiekimų stebėjimas atskleidė kūrybiškumo, santykių su suaugusiais ir bendraamžiais, kalbinės raiškos pasiekimų ūgtį.

Veiklos atskleidė, kad visi sukurti ugdymo(si) kontekstai pasiteisino – jie paskatino vaikų susidomėjimą ir įsitraukimą, vaikų idėjų radimąsi. Sukurtame ugdymo(si) kontekste „Matomi ir nematomi, išnykstantys ir išryškėjantys pėdsakai“ vaikai lengvai įsitraukė net į sudėtingesnes siuvėjo žymeklio pėdsakų išnykimo ir cianotipijos veiklas. Tačiau čia svarbus buvo ir mokytojo vaidmuo – pažadinti vaikų nuostabą, pasiūlius plaukų džiovintuvo oro srovę nukreipti į apipieštus marškinėlius. Taip pat

pasiūlyti vaikams sukurtus cianotipijos paveikslus padėti po UV lempa ir po tam tikro laiko drauge pažiūrėti, kas nutiko. Buvo šiek tiek netikėta, kad mokytojos iniciatyvą eksperimentuoti, kaip pėdsakai išnyksta ir atsiranda, tyrinėti šį reiškinį visiškai perėmė vaikai ir tai darė savarankiškai. Kad veiklos vyktų sėkmingai, priemonės ir veiklų procesas buvo iš anksto išbandyti.

Vaikams pasiūlytos tikslingos veiklos nevaržė vaikų, o, priešingai, atvėrė plačias galimybes jų iniciatyvoms, eksperimentavimui, vaizduotei. Vadinasi, pavyko sumodeliuoti atvirąsias veiklas, kuriose tik pasiūloma bendra tyrinėjimo kryptis ir paskatinamas pačių vaikų aktyvumas. Be to, sureagavus į vaikų iniciatyvas, gimė „Gerumo pėdsakų takelio“ idėja.

Kadangi kuriami ugdymo(si) kontekstai ir veiklos sudarė galimybes vaikams veikti skirtingais būdais ir skirtingu lygiu, į veiklas natūraliai įsitraukė skirtingų poreikių turintys vaikai. Sukumų nekilo. Tačiau buvo skiriama daug dėmesio nežodiniam ir žodiniam mokytojų komunikavimui su vaikais.

6 priedas. Veiklų, grindžiamų vaiko ir mokytojo sąveika, plano įgyvendinimo aprašas.

Kauno menų darželio „Etiudas“ dailės mokytojos Linos Statkevičienės sumodeliuota ir įgyvendinta veikla

AUGINANTI VEIKLA (PAVADINIMAS):

ŠNARANTYS, ŠIUGŽDANTYS, TRAŠKANTYS, PLYŠTANTYS POPIERIAI

VAIKŲ DĖMESIO CENTRE:

- Ką aš girdžiu?
- Kaip tai pamėgdžioti? (garsą)
- Ką aš jaučiu?
- Ką su juo galiu daryti? (plėšyti, lenkti, šnarinti)

KO SIEKSIME?

Tyrinėjimas. 2 pasiekimų žingsnis. Išbando naujus tyrinėjimo būdus; tyrinėdamas pasitelkia visus pojūčius: stebi, liečia, uos-to, ragauja, klausosi; tyrinėja savo kūną ir jo galimybes, skirtingas medžiagų faktūras, išbando žaislus ir daiktus.

Meninė raiška: dailė. 2 pasiekimų žingsnis. Noriai čiumpa įvairias vizualinės raiškos priemones: rašiklius, tešlą, dažus ir pan. Atkreipia dėmesį į pėdsakus, kuriuos palieka spontaniškai veikdamas su priemonėmis ir medžiagomis.

Kalbų supratimas. 2 pasiekimų žingsnis. Reaguoja į žodžių skambesį ir pasikartojimą, kontrastingus garsus, spalvas, formas, dydžius, judesius.

VAIKO GALIAS AUGINANTIS UGDYMO(SI) KONTEKSTAS

Popieriaus tyrinėjimas

Kurdami ugdymo(si) kontekstą naudojame įvairių medžiagų, tekstūrų ir skirtingus garsus skleidžiantį popierių:

- 1. šnarinantys / šiugždantys / traškantys popieriai:** šilkinis dovanų popierius, kepimo popierius, folija, popieriniai maišeliai, gofruotas kartonas, krepinis popierius ir kt.;
- 2. „pokštelintys“ ir „sprogstantys“ paviršiai:** burbulinė pakavimo plėvelė (galima sprogdinti burbuliukus), porolono lakštai, švelniai šiurenantis pusiau skaidrus popierius;
- 3. didelio formato popieriaus lakštai, dideli rulonai,** kuriuos galima taisyti, ištiesti tarsi kelią, ilgos popierinės juostelės – tapymui, mojavimui, šokiams.

Išdėstymas erdvėje:

- ant grindų – sensorinės „salos“ iš didelių lapų, folijos ir burbulinės plėvelės, kuriomis galima bėgti, ant jų užlipti, pašiugždenti kojomis;
- ant stalo – smulkesni gabalai, kuriuos galima plėšyti, glamžyti;
- indeliai, dėžutės, krepšeliai popieriui nešioti ir dėti.

Aplinka paprasta, neperkrauta, kviečianti tyrinėti.

IDĖJOS VEIKIMUI KARTU

Popieriaus tyrinėjimai visu kūnu

Ši veikla iš pradžių buvo planuota kaip garsų tyrinėjimas, tačiau stebint vaikus ji natūraliai pakito. Vaikus labiau nei popieriaus skleidžiami garsai įtraukė pats popieriaus **judėjimas, plevenimas, plyšimas, lengvumas, byrėjimas, kritimas**, ridenimasis, purių popieriaus burbulų subliuškimas, apskritai – galimybė patirti jį visu kūnu.

Popieriaus šokis

Vaikai ne tik plėšė ar glamžė popierių rankomis, bet ir griuvo į popieriaus „pusnis“, leido skiautėms kristi ant savęs, stebėjo, kaip jos byra, kaupiasi, užkloja kūną. Juos domino popieriaus purumas, jo kritimo trajektorija, byrėjimo pojūtis ant odos. Popieriaus garsai liko fone – svarbesnis tapo **lytėjimas, kūno pojūtis, judėjimas erdvėje**.

Didelių rulonų patirtis

„Popieriaus kelio“ veikla transformavosi į didelių popieriaus rulonų išvyniojimą. Vaikai patyrė išvyniojimo procesą visu kūnu – užgriūdavo ant besivyniojančio popieriaus, galynėjosi su rulonu, kartu su draugais jį stumdė, tempė, vėl suvyniodavo ir išvyniodavo.

Ypatingą susidomėjimą kėlė:

- popieriaus **kritimas ir plėtimasis erdvėje**,
- jo **pasipriešinimas tempiant**,
- **gofruoto paviršiaus braukimas rankomis**,
- rankose juntama **vibracija ir paviršiaus faktūra**.

Vaikai tyrinėjo ne tiek garsą, kiek rankų ir kūno patiriamą pojūtį – šiurkštumą, slydimą, tempimą, švelnų kutenimą.

PASTOLIAVIMAS: vaiko vardas, pastoliavimo būdas

Eglę (jautri, rami mergaitė – vardas dėl etikos sumetimų pakeistas) mokytoja buvo numačiusi į veiklą įtraukti lėtai ir ramiai, sudarydama jai galimybę stebėti ir jos neskubinti, bet leisti pačiai aktyviai įsitraukti. Buvo planuojamas švelnus artėjimas – tylūs komentarai, buvimas šalia, supratingas reagavimas į jos kūno signalus.

Tačiau veiklos eigoje paaiškėjo, kad stipriu pastoliu Eglei tapo patys vaikai. Kitų vaikų įvairus, kūniškas veikimas tarsi padrąsino Eglę veikti. Pastebėjusi, kaip kiti liečia, plėšo, lanksto popierių, griūva į šūsnį popierių, ir pati Eglė nedrąsinama po truputį įsitraukė pati. Ji ėmė popierių, lietė, lankstė, tyrinėjo jo paviršių. Nors neatsidūrė šėlionių centre, ji dalyvavo palaukdama erdvės veikti, žaisdama tada, kai jautėsi saugiai.

Taip jos įsitraukimas įvyko natūraliai – ne per raginimą, o per savarankišką sprendimą ir pačios palaipsnių įėjimą į bendrą procesą.

KĄ STEBĖTI IR FIKSUOTI

Kas pastebėta

- Dauguma vaikų aktyviai domėjosi krentančiu, byrančiu popieriumi. Popieriaus judėjimas juos traukė labiau nei garsas.
- Popierių vaikai lietė ne tik rankomis – jie griuvo į jį, leido kristi ant savęs, braidė, slėpėsi po juo. Kūniškas įsitraukimas / žaidimas popieriumi buvo vyraujantis visoje veikloje patyrimas.
- Tyrinėjo paviršių braukdami, tempdami, plėšydami, spaudydami, gniaužydami. Ypač domino gofruoto paviršiaus faktūra ir rankose juntama vibracija.
- Į rulono vyniojimą ir išvyniojimą įsitraukė keli vaikai kartu – atsirado bendras tempimas, galynėjimasis, laukimas savo momento.
- Reakcijos buvo emocingos – juokas, džiaugsmas, atidus tyrinėjimas. Kai kurie vaikai iš pradžių tik stebėjo, o įsitraukė vėliau.
- Vaikai patys inicijavo naujus veiksmus – kūrė „pusnis“, griuvo, mėtė skiautes, dengėsi popieriumi, keitė jo judėjimo kryptį.
- Į kitų vaikų artumą vaikai reagavo lanksčiai – kai kurie tyrinėjo, siautė kartu, kai kurie lygiai taip pat tyrinėjo, tik šiek tiek atsitraukę.

Garsų aspektas išliko antrinis – dėmesys natūraliai koncentravosi į kūnišką patyrimą ir medžiagos judėjimą.

MOKYTOJO VEIKLOS IR VAIKŲ MOKYMOSI BEI PASIEKIMŲ RYŠIO REFLEKSIJA

- Dauguma vaikų aktyviai domėjosi judančiu, krentančiu, byrančiu popieriumi. Popieriaus judėjimas juos traukė ir domino labiau nei garsas.
- Popierių vaikai lietė ne tik rankomis – griuvo į jį, leido kristi ant savęs, braidė, slėpėsi po juo. Labai ryškus buvo įsitraukimas į tyrinėjimą visu kūnu.
- Tyrinėjo paviršių braukdami, tempdami, plėšydami, spaudydami, gniaužydami. Ypač domino gofruoto paviršiaus faktūra ir rankose juntama vibracija.
- Į rulono vyniojimą ir išvyniojimą įsitraukė keli vaikai. Vaikai kartu tempė, galynėjosi su rulonu.
- Teigiamos vaikų reakcijos: juokas, džiaugsmas, susikaupimas tyrinėjant.
- Vaikai patys inicijavo naujus veiksmus – kūrė „pusnis“, griuvo, mėtė skiautes, dengėsi popieriumi, keitė jo judėjimo kryptį.

Garsų tyrinėjimas išliko antrinis, vaikų dėmesys natūraliai koncentravosi į kūnišką patyrimą ir medžiagos judėjimą.

PADĖKA

Dėkojame vaikams, jų tėveliams, ikimokyklinio ugdymo įstaigų komandoms, pasidalinusiems savo gyvenimo vaikų darželyje patirtimi, kuri yra panaudota leidinio iliustracijoms:

Kauno menų darželio „Etiudas“ komandai: direktorei Solveigai Žagarinskienei, direktorės pavaduotojai ugdymui Virginijai Bielskienei, meno mokytojoms Gabijai Blochinai, Linai Statkevičienei, Dovilei Talačkaitei, Jurgitai Urnižienei

Vilniaus lopšelio-darželio „Vydūnėlis“ komandai: direktorei Monikai Kelpšienei, mokytojoms Olgai Bagrovai, Vaidai Balčiūnaitytei, Jolantai Balnienei, Eglei Griškevičienei, Jūratei Karkauskienei, Gražinai Kasperavičienei, Justinai Norkūnienei

Vaikų darželio „Strazdanėlės“ komandai: direktoriui Petrui Kričenai, direktoriaus pavaduotojai Sonatai Latvėnaitei-Kričenienei, mokytojoms Agnei Ančaitei-Kovalenkienei, Astai Kazlauskienei, Marijai Maksimovai